

AUKOS INTERESAI -
SVARBIAUSI!

Vadovas specialistams, dirbantiems su nukentėjusiais nuo
smurto šeimoje.

EUROPOS KOMISIJA
LAISVĖS, TEISINGUMO IR SAUGUMO
GENERALINIS DIREKTORATAS

Dalyvaujančios agentūros

Vadovaujantis partneris

Fondas Socialinių Paslaugų Agentūra

Partneriai

Moteryų informacijos centras (LT)

Talino Vaikų paramos centras (EST)

Socialinis konsorciumas COIN Societa Cooperativa Sociale (IT)

Valensijos miesto taryba - Vietinė policija (SP)

Londono Probacijos tarnyba (UK)

London
Probation Trust

Asocijuoti partneriai

Latvijas teisinguma ministrija (LV)

Latvijas gerovės ministrija (LV)

Latvijas teisinio mokymo centras (LV)

MINISTRY OF WELFARE
OF THE REPUBLIC OF LATVIA

Turinys

		PUSLAPIS
1.0	Projektas Aukos interesai - svarbiausi!	5
1.1	Projekto tikslai	5
1.2	Projekto etapai	5
1.3	Teisinė bazė	6
1.4	Partnerių teisinė bazė, politika ir praktika jų šalyse	6
1.5	Mokymų plano vystymas	6
2.0	Darbas išvien; sėkminga specialistų bendradarbiavimo praktika apsaugo aukas	9
2.1	Socialinių požiūrių keitimas	9
2.2	Institucijų bendradarbiavimo praktika – bendruomenės atsako koordinavimas	10
2.3	Faktoriai padedantys mažinti smurtą šeimoje	13
3.0	Rizikos vertinimas ir valdymas	16
3.1	Pagrindiniai rizikos faktoriai	16
3.2	Rizikos vertinimas – specifiniai smurto šeimoje faktoriai	17
3.3	Rizikos valdymas	18
4.0	Darbas su moterimis	20
4.1	Kodėl nemažai moterų leidžia užgauliojimą santykiuose	20
4.2	Priemonės pokyčiams	20
4.3	Smurtas šeimoje ir vaikų auklėjimas	25
5.0	Darbas su vaikais	27
5.1	Paplitimas	27
5.2	Poveikis vaikams	28
5.3	Rizikos vertinimas, vaidmenys ir sugebėjimas atgauti jėgas	31
5.4	Pokalbis su vaikais apie smurtą šeimoje	33
5.5	Intervencijos veiksmai su vaikais ir jų motinomis	35
6.0	Darbas su vyrais	39
6.1	Kodėl vyrai smurtauja?	40
6.2	Teisinės sistemos atsako svarba	41
6.3	Reabilitacijos galimybės vyrams	41
6.4	Ilgūdžiai darbui su vyrais	43
7.0	Ko mes nepastebime?	45
Priedai		
Priedas Nr.1	Aktuali teisinė informacija	46
Priedas Nr.2	Partnerių teisinės bazės ir praktikos tyrimas	48
Priedas Nr.3	Naudingos nuorodos ir internetinės svetainės	58
Priedas Nr.4	Rizikos faktorių santrauka	61
Priedas Nr.5	Smurto šeimoje įtaka vaikams	67

Antonis Wilsas (Anthony Wills), kadenciją baigiantis „Kovokime išvien prieš smurtą šeimoje“ centro vadovas, į šią sritį įsijungė būdamas naujoku. Jis, buvęs vyresnysis Londono Policijos inspektorius, pripažįsta, jog ilgą laiką nelabai ką žinojo apie smurtą šeimoje. „Darbo policijoje metu aš stengiausi neturėti reikalų su smurto šeimoje įvykiais dėl dviejų priežasčių: pirmoji – aš nieko apie tai nežinojau ir nesupratau, antroji - nemaniau, jog tai galima išspręsti“.

Aksčiau Antonis (Anthony) manė, jog jei pati auka nenori nieko keisti savo gyvenime, policijos pastangos yra bevaisės. Tačiau vėliau jis sakė: „Aš suvokiau, jog galiu kai ką padaryti; padėjo tai, jog buvau vyresnysis policijos pareigūnas ir tai, jog privalėjau kažką daryti, o ne vengti, kaip tą dariau praeityje“.

(Iš interviu su Antoniu Wilis (Anthony Willis), Vadovai išvien, Rugsėjo mėn. 2013)

Vidutiniškai 1 iš 5 moterų Europoje bent kartą savo gyvenime nukenčia nuo kurios nors smurto rūšies. Liūdna, bet viena dažniausia smurto formų - fizinis smurtas, vykdomas asmens, esančio artimoje aplinkoje. Dažniausiai tai būna asmuo, su kuriuo auka turi intymių santykių.

(Viceprezidentė Viviane Reding, Europos Sąjungos Teisingumo komisarė, Gegužė, 2013)

1.0 Įžanga; Projektas Aukos interesai svarbiausi!

1.1 Projekto tikslai

- Išvystyti ir išbandyti integruotą bendradarbiavimo modelį specialistams, dirbantiems su smurto šeimoje atvejais, kuris suteiktų prioritetą aukai ir jos poreikiams, o ne kaltininkui ar įstaigoms.
- Įvairių priemonių pagalba užtikrinti efektyvią teisinę ir praktinę aukos apsaugą.
- Sukurti efektyvias ir proporcingas technikas, apsaugančias nuo smurto šeimoje atsiradimo ir pasikartojimo.

Šio vadovo tikslas yra ne detaliai aprašyti kaip dirbti su vaikais ar suaugusiais, kurie nukentėjo nuo smurtautojo, bet atkreipti dėmesį į faktorius, kurie verti apmąstymo vystant tarpinstitucinį ir specialistų bendradarbiavimo tinklą.

1.2 Projekto etapai

1. Teisinė bazė ir praktika

Partneriai iš Italijos (COIN), atliko tyrimą Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje ir pateikė ataskaitas. Ataskaitos buvo išverstos į anglų kalbą; pristatymus, kuriuos pateikė estai, latviai ir lietuviai galima rasti Internete:

<http://www.lygus.lt/medziaga-specialistams-dirbantiems-su-nukentejusiais-nuo-smurto-seimoje/>.

2. Susitikimai ir rekomendacijos

Pradiniai projekto valdymo susitikimai vyko Rygoje ir Valensijoje. Projekto grupė aptarė mokymų tvarkaraštį ir turinį bei sutarė dėl tolimesnių veiklų.

3. Mokymų programos teisėjams, prokurorams ir socialiniams darbuotojams vystymas

Visi partneriai vedė mokymų programas remiantis susitarimu, pasiektu antrame projekto valdymo susirinkime Valensijoje. Pirmieji mokymai vyko Latvijoje, Lietuvoje ir Estijoje. Juos vedė Dermotas Brady (Dermot Brady) iš Londono probacijos fondo. Antrieji mokymai buvo vykdomi vietinės Valensijos policijos (Policia Locale Valencia).

4. Valdymas ir koordinacija

Partneriai nuolat organizavo susitikimus projekto vykdymo metu. Vadovaujantis partneris atsakingas už galutinę ataskaitą, kurioje pateikti finansiniai ir atlikto išorinio audito pastebėjimai.

5. Informacija ir jos sklaida

Remiantis komunikacijos strategija, buvo organizuojami pranešimai spaudai, internetinės svetainės, mokymų vadovai ir spaudos konferencijos.

1.3 Teisinė bazė

Pilną Latvijos, Estijos ir Lietuvos teisinės bazės informaciją galite rasti kiekvienos šalies atstovų paruoštuose dokumentuose, kurie yra šio projekto dalis. Kadangi vienas iš projekto tikslų yra skatinti geresnį suvokimą ir bendradarbiavimą tarp teisininkų, policininkų, prokurorų, socialinių darbuotojų, moterų NVO, teisinės bazės nagrinėjimas buvo labai svarbi mokymų dalis. Šioms grupėms dirbant kartu bus pasiekta geresnių rezultatų smurto aukų atžvilgiu. Daugiau informacijos rasite **Priede Nr. 1**.

1.4 Partnerių teisinė bazė, politika ir praktika jų šalyse

Teisinės bazės situaciją ir praktiką savo šalyse partneriai tyrė, naudodamiesi apklausomis, tikslinėmis grupėmis ir asmeniniais interviu. Tai buvo svarbi informacija, padėjusi kurti mokymų kurso turinį. Visas tyrimų detales galite rasti santraukoje, esančioje **Priede Nr. 2**. Ir <http://www.lygus.lt/medziaga-specialistams-dirbantiems-su-nukentejusiais-nuo-smurto-seimoje/>

1.5 Mokymų plano vystymas

Mokymų planas buvo sukurtas remiantis surinkta ir aptarta informacija. Buvo aptartos pagrindinės temos, taip pat nuspręsta, jog mokymų programa turės būti dažnai peržvelgiama mokymų vykdymo metu, jog galėtų būti labiau pritaikyta atsižvelgiant į poreikius, kuriuos išreiškia besimokantys asmenys. Pagrindinės temos, kaip ir buvo sutarta nuo pat pradžių, išliko tos pačios;

1 Tema – Teisinė bazė, politika ir praktika

- Praplėsti smurto šeimoje sąvokos apibrėžimą, atskleidžiant aukų patirties sudėtingumą;
- Pagrindiniai šalių partnerių atlikto tyrimo rezultatai;
- Teisinių priemonių ir tarptautinės praktikos palyginimas ir kritiškas jų vertinimas;
- Darbo praktikos su aukomis ir smurtautojais palyginimas su tarptautine patirtimi ir kritiškas jų vertinimas;
- Pageidaujamos praktikos šalyse partnerėse apsvaistymas;

- Bendruomenės atsako koordinavimas – kaip sistema gali tapti svarbiausia sudedamąja dalimi, siekiant apsaugoti aukas;
- Kokie yra koordinuoto bendruomenės atsako smurtui šeimoje privalumai;
- Kokios kliūtys kyla gerajai patirčiai koordinuojant atsaką? Pamokos iš kitų jurisdikcijų ir klaidos, kurių reikėtų vengti;

2 Tema – Smurto šeimoje patirtis

Kas kam ką daro?

- Smurtas šeimoje - moterų patirtis;
- Smurtas šeimoje - vaikų patirtis;
- Smurtas šeimoje - vyrų patirtis;
- Smurtas šeimoje kaip nuolatinė auklėjimo klaida;
- Aukos ir smurtautojo psichologija;
- Smurto ratas. Psichologinės aukos ir smurtautojo charakteristikos;
- Potrauminio streso sindromas.

3 Tema – Intervencija

Pagrindinės priežastys intervencijai. Trumpai ir ilgai trunkančio smurto šeimoje poveikio bei mokamos kainos vertinimas.

- Kas pasiteisina ir kokie yra tarptautiniai efektyvumo požymiai;
- Sugrįžimas prie koordinuotų bendruomenės atsakų;
- Darbas su moterimis;
- Darbas su vyrais;
- Darbas su vaikais – smurto aukomis. Psichologinis vaiko portretas - smurto auka.

4 Tema – Tarpdisciplininės komandos darbas smurto atveju

- Įgūdžiai, kurie yra būtini specialistams, dirbantiems su smurto atvejais.
- Komandinio darbo etapai, smurto atvejų psichologinė ir emocinė įtaka komandos darbo dinamikai.
- Optimaliausias modelis tarpdisciplininiam bendradarbiavimui kurti.
- Pagrindinės problemos tarpdisciplininės komandos darbe.

Pagrindinės temos buvo nagrinėjamos mokymų metu ir yra aprašytos keturiuose dalyse – Darbas išvien, Darbas su moterimis, Darbas su vaikais ir Darbas su vyrais.

2.0 Darbas išvien; sėkminga specialistų bendradarbiavimo praktika apsaugo aukas

2.1 Socialinių požiūrių keitimas

Egzistuoja aiškūs įrodymai, jog smurtas šeimoje Europoje kinta. Socialinio požiūrio pokyčiai sukelia pasikeitimus teisėje ir socialinio darbo praktikoje bei atvirkščiai. Specialus Eurobarometro, požiūrio į smurtą lyties pagrindu, tyrimas vykdomas kas dešimt metų:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_344_en.pdf (anglų k.)

Baltijos šalyse ne tiek daug žmonių kaip Europos Sąjungoje mano, jog smurtas šeimoje yra nusikaltimas, už kurį reiktų bausti pagal įstatymus. Nedidelė dalis žmonių net mano, jog seksualinis ir fizinis smurtas nėra problema. Taip pat įvairių požiūrių egzistuoja kai kalbama apie smurto priežastis: dauguma žmonių mano, jog taip atsitinka dėl narkotikų ar alkoholio, skurdo ar socialinės moters atskirties, požiūrio į moteris. Tai sudėtinga situacija. Daug žmonių dirba siekdami sustabdyti smurtą prieš moteris, todėl pokyčiai teisinėje sistemoje daro didelę įtaką šiam procesui. To pavyzdys galėtų būti byla VALIULIENĖ prieš LIETUVĄ:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-117636#{"itemid":\["001-117636"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-117636#{)

Šis atvejis pakeitė teisinę bazę Lietuvoje, bet taip pat sukėlė nenumatytų pasekmių. Per pirmus įstatymo galiojimo metus policiją užgriuvo devyniolika tūkstančių atvejų, kuriuos buvo sunku išnagrinėti.

Atsakas smurtui šeimoje greitai vystosi Latvijoje, Lietuvoje ir Estijoje. Šios visuomenės išgyveno staigų ekonominį ir socialinį vystymąsi bei susidūrė su daug iššūkių.

Mokymai prasidėjo nuo naujo atskaitos taško, teigiančio, jog požiūrio pokyčiai ir praktika yra sudėtingi dalykai, bet yra pakankamai argumentų tai daryti. Tyrimas rodo, jog sėkmingas tarpinstitucinis darbas gelbsti gyvybes, sumažina pasekmes aukoms ir sutaupo valstybės pinigų. Personalo skirtas laikas ir noras pakeisti situaciją - svarbus sėkmės resursas.

- Mes turime dabartinės situacijos santrauką.
- Mes turime tarptautinės gerosios patirties modelius.
- Mes turime kolegas, kurie siekia to paties kaip ir jūs.
- Mes norime pakeisti situaciją.
- Mes turime laiko ir norime tuo užsiimti.

Visų svarbiausia – mes turime Tave ...

2.2 Institucijų bendradarbiavimo praktika – bendruomenės atsako koordinavimas

Egzistuoja tarptautiniai įrodymai, jog institucijų bendradarbiavimo praktika yra efektyvus rizikos ir žmonių apsaugojimo būdas. Duluto (Duluth) modelis buvo vienas pirmųjų tarpinstitucinio bendradarbiavimo modelis (taip pat dar vadinamas Koordinuotu bendruomenės atsaku) smurto šeimoje praktikoje. Jo veikimą užtikrina aštuonių punktų planas.

1. Nuoseklaus, filosofinio, auką akcentuojančio, požiūrio sukūrimas;
2. Geriausių praktikų protokolo sukūrimas institucijoms;
3. Paslaugų tiekėjų bendradarbiavimo skatinimas;
4. Monitoringo ir įvykių sekos priežiūros diegimas į sistemą;
5. Palankios bendruomenės infrastruktūros smurto šeimoje aukoms užtikrinimas;
6. Sankcijų taikymas ir rehabilitacijos galimybės smurtautojams;
7. Mažinama smurto žala vaikams;
8. Iš aukos perspektyvos įvertinamas koordinuotas bendruomenės atsakas.

Tokie požiūriai dažnai vadinami Ekologiniais modeliais. Duluto (Duluth) modelis buvo pritaikytas daugelyje šalių.

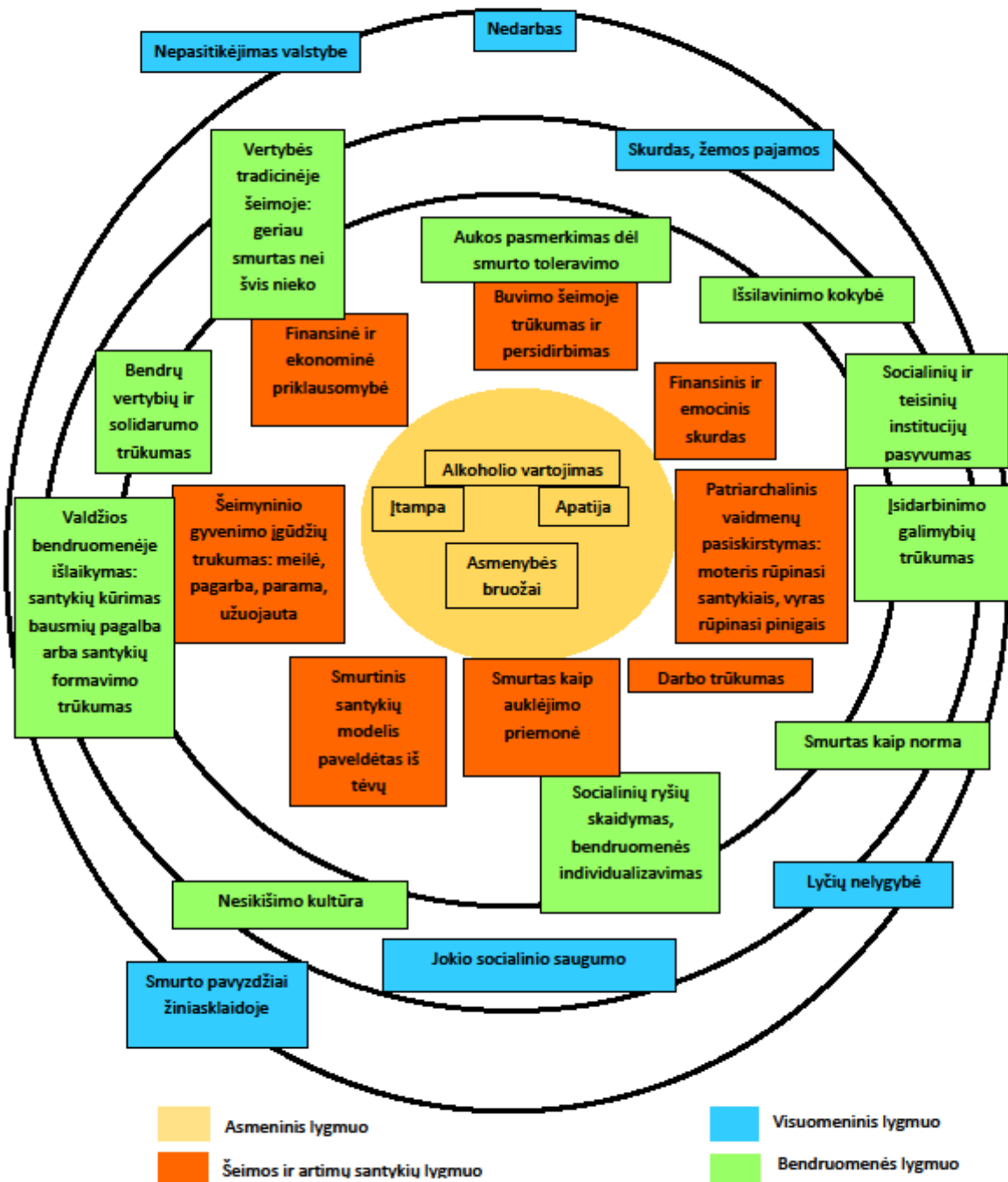
Kitame puslapyje pamatysite ekologinio požiūrio pavyzdį iš:

Koordinuotas Bendruomenės atsakas; Lt. Aivita Putniņa ir kt. (2009) Sveikata ir Smurtas: Situacijos Latvijoje tyrimas (Health Coordinated Community Response; Lt. Aivita Putniņa et al (2009) Health and Violence: A Study on the Situation in Latvia)

Ši ataskaita bei kiti naudingi dokumentai (taip pat ir vertimai) patalpinti Jungtinių Tautų internetinėje svetainėje <http://sgdatabase.unwomen.org/country.action>

Šiame puslapyje daug naudingos informacijos įvairiomis kalbomis. Yra atskiri šalių puslapiai, kurie gali būti naudingi lyginant skirtingas praktikas skirtingose teisinėse sistemose.

Naudojant ekologinį modelį nustatyti smurto šeimoje priežastys bei faktoriai, galintys jį paskatinti

Koordinuotas bendruomenės atsakas yra veiksmingas. Tai parodo pavyzdys iš Jungtinės Karalystės. NASŠ yra Nepriklausomo advokato smurtui šeimoje trumpinys (IDVA- Independent Domestic Violence Advocate). Rezultatai pateikti daugiainstitucinėse rizikos vertinimo konferencijose (MARAC - Multi-Agency Risk Assessment Conferences), specialistų, dirbančių su didelės rizikos smurto šeimoje atvejais grupėse.

Pilna informacija:

http://www.caada.org.uk/commissioners/a_place_of_greater_safety.pdf

Pagrindinės išvados: didelės rizikos požiūrio rezultatai.

- Pasinaudojus NASŠ pagalba, 63% didelės rizikos suaugusiųjų aukų praneša apie pasibaigusį smurtą;
- NASŠ informuoja apie sumažėjusį rizikos lygį 74% aukoms;
- 69% aukų informuoja apie pagerėjusią gyvenimo kokybę;
- Kuo intensyvesnė pagalba, tuo geresni rezultatai aukoms;
- Nors yra mažai finansuojamos, didelės rizikos paslaugos sutaupo £2.90 kiekvienam išleistam £1.

Projektas „Aukos interesai – svarbiausi!“ (AIS) siekia pagerinti bendradarbiavimą tarp specialistų. AIS dirba lygiagrečiai su kriminaline teisine sistema ir mokymais. Kriminalinė teisinė sistema yra pagrindas, siekiant pakeisti požiūrį į smurtą šeimoje bei siekiant nubausti smurtautojus, bet ji negali pakeisti visko. Egzistuoja geras pavyzdys, kuris parodo, kas atsitinka, kai kriminalinės teisinės sistemos atsakas neveikia ir ką reikia tuo atveju daryti. Antroje mokymų dalyje naudojamas svarbus dokumentas - Europos Sąjungos Vadovas kaip sumažinti smurto šeimoje atvejus. Daugiau informacijos ta tema:

<http://www.eucpn.org/goodpractice/showdoc.asp?docid=296>

Keletas esminių dalykų iš šio dokumento teigiančių, jog geriausia intervencija

- ...yra paremta daugelio institucijų bendradarbiavimu
- kai požiūris yra orientuotas į aukos saugumą
- kai manoma, jog kiekvienas atvejis yra unikalus, o ne bandoma pritaikyti vieną principą visiems atvejams
- kai skatinamas veiksmų skaidrumas
- kai dirbama su auka ir bandoma patenkinti jos poreikius.

2.3 Faktoriai, padedantys mažinti smurtą šeimoje

Su auka susiję faktoriai

1. Smurto šeimoje ir auką kaltinantys požiūriai:
  - a. Visuomenės/kultūriniai/asmeniniai (pvz. vaikystės patirtis).
2. Sunkumai ir emocinio smurto apimtis, jo psichologinės pasekmės.
3. Smurto nepripažinimas ar jo paaštrėjimas, savęs kaltinimas.
4. Aukos baimė smurtautojo atžvilgiu kartu su sistemos saugumo spragomis.
5. Materialiniai, socialiniai ir teisiniai faktoriai:
  - a. Priklausomybė nuo smurtautojo;
  - b. Ekonominė padėtis;
  - c. Teisinė padėtis ir teisinių paslaugų prieinamumas;
  - d. Atsakomybė prieš vaikus;
  - e. Socialinė integracija ir parama;
  - f. Kalbos/komunikavimo kliūtys.

Su sistema susiję faktoriai

1. Neigiamas “BT”¹ ar jos komponentų suvokimas.
2. Paramos aukai prieinamumas, advokatavimas ir informacijos teikimas:
  - a. Informacijos perdavimo sistema;
  - b. Grįžtamasis ryšys ir informacijos apie vykstantį procesą atnaujinimas.
3. Faktoriai, susiję su profesionalais (policija, prokuratūra, teismais):
  - a. Ankstesnė bendravimo su sistema patirtis;
  - b. Teikiamų paslaugų specifikacija, prioritetų suteikimas ir koordinacija;
  - c. Paslaugų teikėjų/profesionalų kompetencija ir įsipareigojimas/pasiaukojimas;
  - d. Aukos ir “BT” interesų atitikmens lygmuo.
4. Visuomenės sąmoningumas ir pritarimas “kriminaliniam” požiūriui į smurtą šeimoje:
  - a. Žiniasklaidos kampanijos ir jų vadyba.

---

¹ CJS – Criminal Justice System EN., Baudžiamoji teisė

5. Įrodymų kiekis ir kokybė, kurie buvo surinkti nepriklausomai nuo aukos sutarimo su policija lygio:

- a. Situacijos filmavimas, fotografavimas ir pareiškimo priėmimo sklandumas;
- b. Rizikos vertinimo ir saugumo planavimo/teikimo protokolai;
- d. Aukos aprūpinimas parama lygiagrečiai su "BT" funkcijomis.

4. Saugumo priemonių prieinamumas:

- a. Apribojimų tvarka, areštas/suėmimas, prieglobsčio suteikimas.

Įdomu tai, jog šie faktoriai vengia aukos kaltinimo ir pabrėžia kitus dalykus. Nors pokyčiai yra sudėtingi, kai kurie žmonės sako, jog labai svarbu tiesiog dirbti ir kad 100 metų kelyje esame ties 30;

„Smurtautojo kontrolė – kainuoja daug lėšų ir laiko. Gera žinia yra ta, jog bendra strategija naudotis teisine sistema siekiant sustabdyti smurtą, keičia padėtį, ypatingai žmogžudysčių kategorijoje. Sutuoktinių žmogžudysčių lygis nukrito 46% skaičiuojant nuo 1976 iki 2004 metų. Partnerių nužudymas skaičiuojant juodaodžius vyrus nukrito 82%, juodaodes moteris 56%, ir baltaodžius vyrus 55%. Tarp 1976 ir 1992, taip pat pastebėtas žiauraus smurto sumažėjimas 48%. Sumuštos moterys ir jų vaikai susiduria su kitokia realybe šiandien, nei jų močiutės”.

Tarptautinis Praxis Saugumo Planas (Praxis International (2010) *Blueprint for Safety*. Minnesota, JAV. Informacija patalpinta: www.praxisinternational.org

Sistemos veikimui svarbu ne tik politikos lygmuo, bet ir sąveika tarp asmenų, kurie yra įtraukti į situaciją. Paprastai padeda:

- Asmeninės savybės;
- Personalo įsipareigojimas;
- Atviras bendravimas komandoje;
- Galimybių dirbti kartu sukūrimas;
- Bendri tikslai ir siekiai;
- Pagarba komandos nariams;
- Kolegų vaidmenų perėmimas ir vertinimas;
- Atvirumas tobulėjimui.

Trukdžiai bendradarbiavimui gali būti :

- Tarp organizacijų: skirtumai tarp pajėgumo ir šaltinių, kurie yra prieinami grupei;
- Tarp profesionalų: esamas ar suvokiamas skirtumas tarp statuso, patirties ir įgūdžių;
- Tarp asmenų: rasė, klasė ir lytis gali sukurti kliūtis komunikavimui ir bendradarbiavimui.

Pagrindiniai klausimai, kuriuos reikia užduoti savo bendruomenėje:

- Ar norima imtis konkrečios veiklos? Jei taip, kas yra pagrindiniai veikėjai jūsų bendruomenėje?
- Advokatai ir paslaugos turi būti pagrindine proceso dalimi - kaip galima to pasiekti?
- Kas vadovaus šioms pastangoms?
- Ar galima susitikti su viršesnės agentūros atstovais ir susitarti dėl tolimesnės eigos?
- Jei taip, peržvelkite politiką ir procesą iš aukos požiūrio.
- Įtraukite viską, nieko neišbraukite. Skatinkite kitus.
- Galvokite apie pastovumą. Kaip tai gali vykti toliau?

Suburti skirtingus specialistus bendrai veiklai - didelis darbas! Yra daug šaltinių, kurie aprašo įvairias tarp - profesinio bendradarbiavimo temas kovojant su smurtu ir užgauliojimais. Puslapis anglų kalba:

<http://www.avaproject.org.uk/>

Taip pat egzistuoja keletas projektų *Daphne* puslapyje, kurie gali būti įdomūs. Jie yra išversti į keletą kalbų:

http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/html/welcome/dpt_welcome_en.html

3.0 Rizikos vertinimas ir valdymas

3.1 Pagrindiniai rizikos faktoriai

Pradėjus AIS projektą, buvo sukurtas Europos rizikos vertinimo vadovas (Iiepa, 2013). Tai puiki medžiaga, kurią galima atsisiųsti nemokamai (vokiečių, anglų, prancūzų, lietuvių kalbomis) iš:

http://e-maria.eu/?page_id=257

Rizikos faktoriais laikomos „ypatybė ar individo padėtis, kurios padidina ligos ar susižeidimo galimybę“ (Pasaulio Sveikatos Organizacija (WHO)) 2012) ar „ypatybė, kuri padidina prievartos pasikartojimo galimybę“ (Gondolf, 2002) 13.

Jungtinių Tautų rimtos žalos rizikos apibrėžimas yra:

„Rizika, kuri yra grėsmė gyvybei ir/ar traumuojanti, nuo kurios pasveikimas, tiek fizinis/psichologinis gali būti sunkus ar neįmanomas“.

Rizikos faktoriai gali būti statiški ar dinaminiai. Statiško faktoriaus pavyzdys yra toks, kuris nesikeičia: smurto istorija, praeitis. Dinaminis faktorius gali pasikeisti. Pavyzdžiui, santykius nutraukiančios skyrybos. Rizikos faktoriui keičiantis būtina iš naujo įvertinti riziką. Kas yra tiesa šiandien, gali būti melas rytoj.

Smurto rizika vyrams ir moterims yra labai skirtinga:

- Dažniausiai vyrams rizika yra didesnė už namų ribų, nei namuose;
- Bendrai, visų smurto rūšių rizika yra didesnė jaunesniems vyrams;
- Jaunesnės moterys, ypatingai turinčios vaikų, labiausiai rizikuoja patirti smurtą namuose, smurtą šeimoje. Socialiniai faktoriai yra labai svarbūs. Kokia yra gyvenimiška patirtis?
- Pavyzdžiui, JAV - moterys, turinčios vaikų ir ilgalaikių santykių yra labiau linkusios nužudyti partnerį. Jungtinėje Karalystėje jaunesnės moterys su vaikais, gyvenančios kartu su partneriu labiausiai rizikuoja patirti smurtą. Nepaisant to, smurtas šeimoje atsitinka visų socialinių/ekonominių grupių atstovams.

Ne kiekvienas smurtas šeimoje yra vienodas. Pasižiūrėsime į skirtingų tipų smurtą, kuris tipologizuotas tiriant smurtautojus, tačiau situacijos, kuriose jis vyksta – taip pat svarbios. Džonsonas, labai svarbiame tyrime (Johnson, M. P. (2006) „Konfliktas ir Kontrolė: Lyčių simetrija ir asimetrija smurto šeimoje situacijose“. Smurtas prieš moteris **12** (11): 1003–1018.) pasiūlė keturias kategorijas:

- Abipusis smurtas poroje (abu smurtauja, nei vienas nekontroliuoja kito);
- Intymus teroras (pavojingiausias ir labiausiai kontroliuojantis smurto tipas);

- Atsakymas į smurtą smurtu (savigyna);
- Abipusis smurtinis kontroliavimas (labai retas).

Aišku, jog skirtingose situacijose smurto vertinimas skirtingas. Tai vienas iš būdų struktūriniam profesionaliam vertinimui, ne varnelių žymėjimo testas su lengvais atsakymais. Taip pat būtina pagalvoti ir apie apsauginius faktorius.

Apsauginiai faktoriai yra sąlygos, atributai ar elementai, kurie įvykus situacijai, gali sušvelninti ar panaikinti riziką ar sumažinti pažeidžiamumą. Apsauginio faktoriaus pavyzdys galėtų būti saugumo plano sudarymas, draugų, šeimos ar profesionalų parama.

3.2 Rizikos vertinimas – specifiniai smurto šeimoje faktoriai

Pagrindinės rekomendacijos rizikos vertinimui

Europos rizikos vertinimo vadovas pataria:

- Rizikos vertinimas yra procesas, kuris gali būti vykdomas tik su aukos/išgyvenusio asmens pagalba ir bendradarbiavimu;
- Aukos/išgyvenusiojo savo saugumo ir rizikos lygio įsivertinimas turi būti taip pat įvertintas. Tyrimai rodo, jog aukos/išgyvenusieji geriausiai patys įsivertina savo rizikos lygį;
- Aukos/išgyvenusieji turi būti išklaustyti nedalyvaujant smurtautojui, šeimai ir/ar bendruomenės nariams;
- Vaikams turi būti suteikta galimybė išsakyti;
- Profesionalai turi priimti atsakomybę įvertinti, valdyti ir stebėti smurtautoją;
- Profesionalai, ypatingos žalos vaikams atveju, privalo apsvarstyti ir sutarti dėl procedūrų, kurios būtų saugiausios jiems;
- Svarbu žinoti rizikos vertinimo ribas ir valdymo procesą;
- Neturėtų būti žadami neįmanomi dalykai.

Egzistuoja keletas rizikos vertinimo priemonių, kurios gali remtis atliktais tyrimais ir įrodymais. Keleto tokių priemonių apžvalgą galima rasti Europos rizikos vertinimo vadove. Čia aiškiai apibrėžiama, jog rizikos vertinimo priemonės TURI BŪTI PATVIRTINTOS ŠALYJE, KURIOJE JOS YRA NAUDOJAMOS.

Daugiau informacijos apie rizikos vertinimą galima rasti internetinėje svetainėje Moterys prieš smurtą Europoje. Tai puikus informacijos šaltinis, kurį verta patyrinėti!

<http://78.142.150.50/content/p-r-o-t-e-c-t-resources-risk-assessment-0%20>

Mokymo tikslams mes naudojome ACPO/DASH rizikos vertinimo priemonę. DASH modelis (2009) buvo sukurtas Lauros Ričards (Laura Richards) Policijos vadovų pareigūnams (ACPO)

kartu su Koordinuota veikla prieš smurtą šeimoje (CAADA). Jis dažnai naudojamas Jungtinėje Karalystėje ir yra patalpintas:

<http://www.dashriskchecklist.co.uk/>

Laura teigia, jog:

„Rizikos nustatymas ir įvertinimas nėra nuspėjamas procesas ir neegzistuoja jokios tikslios procedūros kaip apskaičiuoti ar numatyti atvejus, kurie baigiasi žmogžudyste ar kita žala.

Rizikos nustatymas ir įvertinimas paremtas struktūruotu profesionaliu vertinimu.

Jis nėra apsaugotas nuo kvailių!“

Tačiau, keletas faktorių yra dažnai nustatomi atliekant rizikos vertinimą ir mes žinome, jog svarbu į juos atsižvelgti.

Visa informacija (anglų k.) patalpinta:

<http://www.dashriskchecklist.co.uk/uploads/pdfs/DASH%202009.pdf>

Rizikos faktorių santrauką galima rasti **4 Priede**.

3.3 Rizikos valdymas

Rizikos vertinimas – RV yra labai svarbus, bet yra bevertis, jei nėra rizikos valdymo strategijos. Nagrinėjamame modelyje siūlomi variantai yra:

- **Pašalinti:** įtariamojo suėmimas ir įkalinimas.
- **Išvengti:** aukos/svarbių liudininkų apgyvendinimas kitoje vietoje, prieglaudoje ar vietoje, kurios adresas nėra žinomas įtariamajam.
- **Sumažinti:** bendrų pajėgų įsikišimas, aukos saugumo planavimas, tikslo siekimas ir ginamosios teisės naudojimas pvz. laidavimo sąlygos, draudimai ir t.t.
- **Priimti:** pastovus ryšys su RV modeliu, intervencijos planavimas, parama ir aukos pritarimas, pažeidėjo profilio apibrėžimas.

Svarbi rizikos vertinimo dalis yra saugumo planavimas. Jis suteikia moteriai galimybę kontroliuoti situaciją ir padeda suvaldyti riziką. Siekiant kuo greičiau atsigauti po negatyvios patirties, asmenims reikia:

- Vilties;
- Saugaus pagrindo be smurto ;
- Tvirto pasitikėjimo savimi;
- Remiančių santykių;

- Palaikymo ir integracijos;
- Strategijos tolesniam gyvenimui;
- Prasmės.

Egzistuoja daug saugumo planavimo informacijos šaltinių internete. Tarp geriausių yra Jungtinių Amerikos Valstijų Nacionalinės smurto šeimoje karštosios linijos internetinis puslapis:

<http://www.thehotline.org/help/path-to-safety/>

Dirbant su asmeniu ir norint sukurti saugumo planą reikės galvoti tiek apie moterį, kuri lieka tuose santykiuose ir jos namus, tiek apie tuos, kuriuos ji nori palikti. Karštosios linijos saugumo planai apima planavimą, kai situacijoje yra vaikų ir kai moteris yra nėščia.

4.0 Darbas su moterimis

4.1 Kodėl nemažai moterų leidžia save užgaulioti

Kartais profesionalams yra sunku suprasti, kodėl moterys pasirenka vienaip ar kitaip. Profesionalams sunku suvokti, kodėl moteris nori tęsti smurtinius santykius. Tiesa yra ta, jog ne visos moterys nori pasilikti ir ne visos nori išeiti; mums reikia labiau pasistengti siekiant suvokti pasirinkimo priežastis. Kiekvienas pokytis yra sunkus, o jei pasirinkimas palikti vyrą yra sunkesnis nei gyvenimas su juo, moteris neturi jokios motyvacijos išeiti. Kai moterų klausiamo apie priežastis, jos pateikia keletą faktorių. Šią informaciją galima rasti internete; čia pateikiame vieną pavyzdį iš Moterų Pagalbos, didžiausio prieglaudos/apgyvendinimo teikėjo Jungtinėje Karalystėje. Pilnas straipsnis:

<http://www.womensaid.org.uk/domestic-violence-articles.asp?section=00010001002200410001&itemid=1277>

Priežastys dėl kurių moterys gali būti nepasiruošusios išeiti:

Jai vis dar rūpi partneris ir tikisi, jog jis pasikeis (daugelis moterų nebūtinai nori nutraukti santykius, jos tik nori sustabdyti smurtą).

Jai gėda dėl to, kas vyksta ir mano, jog tai jos kaltė.

Jai baisu dėl ateities (kur ji gyvens, kaip užsidirbs, ar turės slėptis amžinai, kas atsitiks vaikams).

Ji nerimauja dėl pinigų, išlaikymo ir vaikų.

Ji pervargusi ir neužtikrinta dėl sprendimų.

Ji atskirta nuo šeimos ar draugų, jai neleidžiama išeiti iš namų, gauti pagalbą.

Ji nežino kur kreiptis.

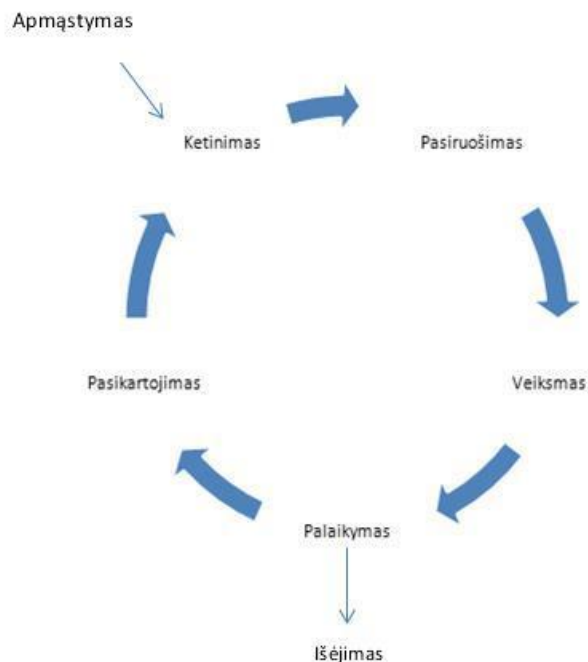
Jos pasitikėjimas savimi gali būti labai žemas dėl patiriamo smurto.

Ji gali manyti, jog geriau pasilikti dėl vaikų (pvz. nori, jog vaikai turėtų tėvą; nenori būti vieniša mama dėl apkalbų).

4.2 Priemonės pokyčiams

Pristatomi praktiniai modeliai. Jie nėra tobuli, bet jie siūlo galimybę suderinti teoriją su praktika. Siūlomi modeliai:

Pokyčių ratas, Pročaska ir DiClemente. Tai labai dažnai naudojamas socialinio darbo modelis. Dažniausiai - dirbant individualiai, bet gali būti taikomas ir kitais būdais. Jis aprašo pokyčių procesą ir etapus, kuriuos žmonės turi pereiti.

Šis modelis yra tinkamas nustatyti kuriame pokyčių etape yra žmogus. Nėra tikslo tikėtis, jog kažkas pasikeis, jei asmuo manytų, jog neturi problemos. Naudokite šį modelį kai norite padėti pereiti į kitą pokyčių etapą.

Kitas modelis yra **Maslow poreikių hierarchija**. Jis puikus, kai reikia suderinti sistemos atsaką su žmogiškaisiais poreikiais. Vėl gi, galima kritikuoti, jog modelio trūkumas yra tai, jog žmonės progresuoja ne linijiniu būdu per skirtingus etapus. Tačiau kita vertus, jei ne pirmas etapas - maistas, drabužiai, ir prieglobstis, kitas etapas – saugumas - net negalėtų būti pasiektas.

Tai naudinga, kai dirbant su žmonėmis sprendžiama, kaip jie išpildo partnerio/vaikų poreikius. Jei nėra patenkinami pagrindiniai poreikiai, daug sunkiau pasiekti kitus etapus/lygius. Jei auka mano, jog aukštesni lygiai yra pasiekti, tačiau jūs žinote, jog vaiko poreikis būti saugiu namuose nėra užtikrintas - tai gali būti priežastimi pradėti pokalbį.

Toliau žvelgiant, yra Duluto (Duluth) jėgos ir kontrolės bei lygybės ratai. Jie suteikia smurto šeimoje patirties žemėlapij, gaunamą iš interviu su tikslinių grupių moterimis Dulute, Minesotoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šis modelis praplečia smurto šeimoje apibrėžimą ir yra gerai žinoma priemonė smurto šeimoje intervencijoje. Šių ratų naudojimas dažnai padeda moterims suvokti savo patirtis.

SMURTO ŠEIMOJE INTERVENCIJOS PROJEKTAS

202 East Superior gatvė,
Dulutas, Minesota 55802,
218-722-2781,
www.duluth-model.org

Šio modelio ratai sulaukia ir kritikos. Kai kurie žmonės sako, jog jie yra paremti tam tikros moterų grupės patirtimi (gyvenusių prieglaudose), todėl neatspindi visų patyrusių smurtą šeimoje. Duluto modelis buvo pirmas tarpinstitucinis praktinis modelis, ir nors ne viskas

jame yra teisinga, tačiau yra nemažai vertybų dalykų. Jėgos ir kontrolės ratas kartu su lygybės ratu. Jei mes žinome ką norime pakeisti, jis padeda sužinoti, kur mes norime nueiti:

SMURTO ŠEIMOJE INTERVENCIJOS PROJEKTAS

202 East Superior gatvė,
Dulutas, Minesota 55802,
218-722-2781,
www.duluth-model.org

Daugiau informacijos apie Duluto Modelį galima rasti:

<http://www.theduluthmodel.org/>

Šios priemonės gali padėti užmegzti ryšį su žmonėmis, su kuriais dirbame. Tačiau taip pat aišku, jog ne visų moterų patirtis vienoda. Jei esame situacijoje kur yra didelis poreikis, bet

mažai resursų, turime sugalvoti kaip tuos resursus paskirstyti. Tokiu atveju turime koncentruotis į riziką. Svarbu atsiminti, kokie atvejai labiausiai pavojingi ir kur mes turime iškart sureaguoti. Tai, savaime aišku, nereiškia, jog turėtume nekreipti dėmesio į atvejus, kur rizika atrodo ne tokia didelė, bet privalome numatyti blogiausias pasekmes.

4.3 Smurtas šeimoje ir vaikų auklėjimas

Smurtas šeimoje gali turėti didelę įtaką vaikų auklėjimui. Smurtas gali būti naudojamas įvairiose situacijose, susijusiose su vaikų auklėjimu:

- Teigiant, jog blogas vaikų elgesys nusipelno smurto;
- Gąsdinant vaikus kito tėvo/motinos smurtu;
- Skatinant vaikų smurtą prieš vaikus ar jų gyvūnelius;
- Įtraukiant vaikus į neigiamą diskusiją apie jų motiną;
- Ilgas teismo procesas dėl suėmimo ir kontakto apribojimo, kai smurtautojas anksčiau mažai domėjosi savo vaikais;
- Vaikų laikymas įkaitais ar prievarta, siekiant nubausti auką ar gauti jos sutikimą.

Smurtautojai šeimoje gali riboti motinos auklėjimą įvairiais būdais, tiesiogiai:

- Neleisdami motinai prižiūrėti sergantį/nuliūdusį/išsigandusį vaiką;
- Įžeidinėdami ir kaltindami motiną, jei vaikas yra sužeistas/kritiškai vertinamas;
- Nekontroliuodami lytinio švietimo/kontracepcijos situacijų;
- Kritikuodami motinos auklėjimo vaidmenį;
- Kontroliuodami finansus/prieigą prie sveikatos paslaugų;
- Neleisdami vaikams bendrauti su savo motina;
- Smurtautojui esant šalia keičiamos auklėjimo taisyklės;
- Griežtas auklėjimas siekiant apsaugoti;
- Vaikų apmaudas dėl mamos, kai ji leidžia tyčiotis iš savęs arba priešinasi... pasilikti/išėit
- Polinkis tolti nuo motinos (mamos vaikelis);
- Motinos įžeidinėjimas (po išsiskyrimo)

Dėl smurto poveikio motinos gali būti nenuoseklios auklėdamos vaikus, jos gali manyti, jog auklėjimas kelia didelį stresą, todėl linkusios bausti vaikus, kai tėvas yra šalia (Holden ir Ritchie 1991).

Dažniausiai didesnis dėmesys, kai kalbama apie vaikų saugumą, kreipiamas į moteris, vyrams nėra suteikiama jokia atsakomybė. Taip yra dėl to, kad moterys dažniau linkusios suteikti paslaugas, ar paprasčiau sakant, jos labiau linkusios rūpintis vaikais, todėl yra labiau matomos profesionalams.

Akcentuodami moters atsakomybę dėl vaikų saugumo atkreipiame dėmesį į jos daromus žalingus veiksmus:

- Ignoruoja smurtautoją;
- Ignoruoja padidėjusią išsiskyrimo riziką;
- Ignoruoja besitęsiantį nuolatinį smurtą kontakto metu;
- Ignoruoja smurto šeimoje pasekmes ir tvarkosi remdamasi tam tikra strategija;
- Slapta bendradarbiauja su smurtautoju atleisdama smurtautojui ar pateisindama jį (ji gėrė, ji bloga motina ir t.t.).

Geriausia vaiko apsauga yra moters apsauga!

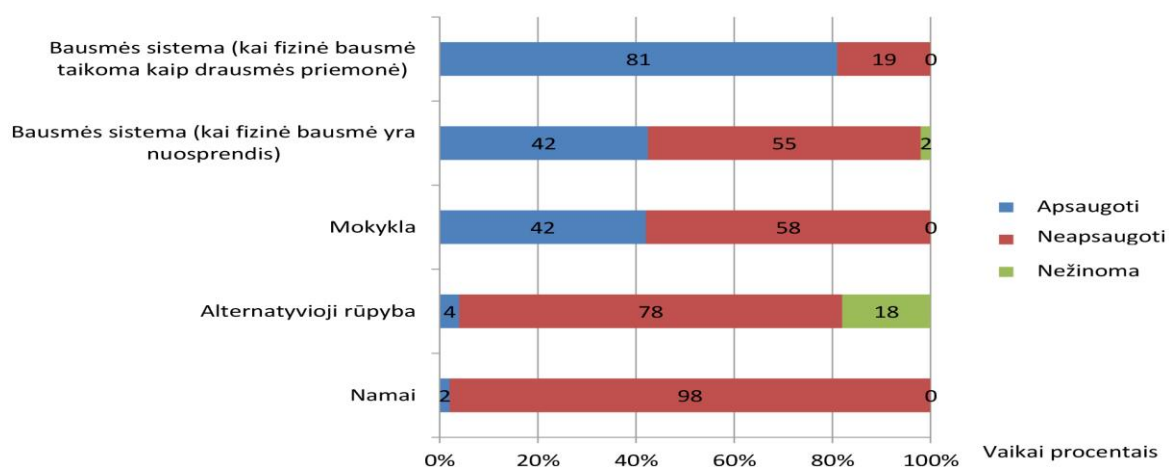
5.0 Darbas su vaikais

Jis mane pastūmė ir sudavė į nugarą... todėl aš paskambinau policija. Jis sugadino visus mano gimtadienius. (Sara, 7 metai)

5.1 Paplitimas

Smurtas prieš vaikus, įskaitant smurtą šeimoje yra globali problema. Daugelyje šalių smurtas prieš vaikus, kaip fizinė bausmė, yra legalu.

**Vaikai, teisiškai apsaugoti nuo fizinių bausmių.
Pasulyje, procentais.**

Informacijos šaltinis: Pasaulinė iniciatyva, sieianti nutraukti vaikų fizines bausmes (2006m.). Pasaulinė fizinių vaikų bausmių teisinių sistemų apžvalga. 2006m. liepos 28d.

Kitas būdas pažvelgti į tai:

Jungtinės Tautos skelbia, jog pasaulyje 133-275 tūkst. vaikų patiria smurtą šeimoje. Paskaičiuota, kad vien tik 4 Europos Sąjungos (ES) šalyse (Jungtinėje Karalystėje, Olandijoje, Suomijoje, Ispanijoje) tai kainuoja 38 milijardus eurų. ES strategija dėl vaikų teisių pabrėžia pažeidžiamų vaikų apsaugą, siekiant panaikinti visų formų smurtą prieš vaikus. Kad tai taptų realybe, būtinos vaikams palankios teisinės sistemos.

Svarbus šia prasme įstatymas yra ES 2011/92/ES direktyva dėl seksualinio smurto ir vaikų išnaudojimo įveikimo bei direktyva 2012/29/ES dėl teisių ir apsaugos bei paramos aukoms. Daugiau apie tai :

<http://ec.europa.eu/justice/criminal/victims/>

Mes nežinome kiek vaikų susiduria su smurtu šeimoje Baltijos šalyse. Jungtinėje Karalystėje iki 25% vaikų „stebi“ smurtą šeimoje. Smurtas šeimoje yra dažniausias kontekstas smurtui prieš vaikus, apimantis tiesioginį smurtą. Mes turime atsargiai naudoti žodį „stebi“, nes sunku surasti tinkamą žodį šiam procesui apibūdinti. Vaikai į smurtą šeimoje įtraukiami įvairiais būdais ir sunku pasakyti, ką jie žino ir ko ne. Svarbiausia, jog vaikai turi priimti sprendimus situacijose, kurių negali kontroliuoti. Mes taip pat turime pagalbėti kokių priemonių gali imtis agentūra.

Vaikai neturėtų matyti besimušančių savo tėvų ar klausytis kaip mušama motina, o jų tėvas išvežamas policijos. Mes taip pat žinome, jog:

- Smurtautojai vyrai yra labiau linkę smurtauti prieš vaikus ir daug žiauriau;
- Kuo žiauresnis smurtas šeimoje, tuo žiauresnis smurtas prieš vaikus;
- Vaikai gali patirti daugelį smurto rūšių vienu metu.

Apibendrinant, svarbu apsvarstyti:

- Smurto šeimoje ir smurto prieš vaikus bendrystę;
- Smurto poveikį vaikų auklėjimui;
- Smurto poveikis vaikų vystymuisi;
- Kitų problemų kilimą;
- Aukos gebėjimą atgauti jėgas, tiesioginį darbą su auka, sisteminį atsaką smurtui.

5.2 Poveikis vaikams

Vaikai įtraukiami į smurtą šeimoje skirtingais būdais:

- Būnant kambaryje, kuriame tuo metu smurtaujama;
- Girdėdami smurtinę situaciją būdami kitame kambaryje;
- Tiesiogiai stebėdami fizinį smurtą, matydami sužeidimus ar turto niokojimą;
- Sužeidžiami patys kai bando įsikišti į situaciją;

- Gali būti naudojami kaip įkaitai ar grasinama jais, ypačiai po išsiskyrimo;
- Tapdami tiesioginio smurto (fizinio, seksualinio ar emocinio, ar net visų šių smurto rūšių kombinacijos) objektais.

Vertinant poveikį vaikams svarbu turėti galvoje, kad smurtas skirtingai veikia kūdikį ir paauglį. Skirtingo amžiaus vaikai turi skirtingus poreikius ir išgyvenimų mechanizmus. Tikslinga pradėti galvoti nuo to, kokio amžiaus vaikas yra, ko normaliu atveju tikėtumėmės iš tokio amžiaus vaiko.

Poveikiai gali būti labai įvairūs:

- Vaikai matantys smurtą 2,5 karto dažniau turi elgesio, emocinių ir socialinių sutrikimų nei nematantys to.
- Vaikai, kurie nukentėjo nuo fizinio smurto bei matė smurtą turi didelių elgesio ir emocinių sutrikimų.
- Kai kurie elgiasi agresyviai ar nesocialiai.
- Patiria depresiją ir baimę;
- Paveikiami mąstymo gebėjimai – atsiranda sunkumų mokykloje;
- Vaikams, kurie tiesiogiai dalyvauja smurtinėse situacijose namuose, neigiamas poveikis ryškesnis, nei tiems, kurie stengiasi pasislėpti ar apsisaugoti.

5 Priede pateikiamas skirtingame amžiuje patiriamų poveikių sąrašas. Tai nėra galutinis sąrašas. Dirbant su vaikais mes visada turime galvoti apie konkrečią situaciją ir konkretų vaiką. Ar šio vaiko patirtis yra tokia pati kaip ir bendraamžių? Kaip mes galime padėti?

Svarbu atkreipti dėmesį į poveikį nėščioms moterims ir kūdikiams. Mes žinome, jog tai aukštos rizikos etapas smurtui šeimos gyvenime. Atliktas tarptautinis tyrimas šia tema, kurio duomenimis Jungtinėje Karalystėje:

- 30% smurto šeimoje prasideda ar jis sustiprėja nėštumo metu.
- 4 - 9 moterys iš 100 patyrė smurtą nėštumo metu ar po gimdymo.
- Dėl smurto 15 kartų dažniau įvyksta persileidimas;
- Didesnė rizika žiauriam smurtui ar žmogžudystei įvykti nėštumo metu;
- Moterys, kurios patyrė seksualinį smurtą, dažniausiai buvo savo partnerių priverstos nenaudoti kontracepcijos.

Egzistuoja svarbūs dalykai, kuriuos vertiname ankstyvame kūdikių vystymesi. Tai didelių pokyčių metas. Kartais tėvai nemano, jog maži vaikai yra veikiami smurto šeimoje. Negalėjimas kalbėti apie savo patirtį, tai ne tas pats, kas jos neturėti!

- Neuronai ir jų jungtys formuojasi per pirmus 3 metus.
- Skirtingos smegenų sritys vystosi, kai jos yra tinkamai stimuliuojamos.
- Pastovus stresas veikia ankstyvą smegenų vystymąsi.

- Atstumti ar užgauliojami vaikai, net ir motinos įsčiose, gali patirti nenormalaus smegenų vystymosi pasekmes ar patirti traumas.
- Sudėtingos traumos gavimas gali turėti poveikį smegenų vystymuisi, atsiliepiantį vėlesniam elgesiui streso metu.
- Padidėjęs hormono kortizolio kiekis yra normalus atsakas stresui.
- Dažnas ir ilgas kortizolio kiekio padidėjimas gali paveikti streso reguliavimo sistemos vystymąsi, lemiant padidėjusią nemigą, chronišką baimę, blogą nuotaiką), o jo sumažėjimas – lemia depresiją.

Turime būti dėmesingi: smurtinės traumos turi neigiamą poveikį vystymuisi, bet tai gali būti nebūtinai tas atvejis situacijose, su kuriomis dirbame. Vis gi, tai yra svarbus faktorius, kurį visada reikia turėti galvoje.

Apibendrinant, vaikai gali išmokti daug neigiamų dalykų apie santykius, todėl turime pagalvoti, kaip padėti vaikams suvokti, jog neteisinga manyti, kad:

- Smurtas ir grasinimas padeda gauti tai ko nori;
- Asmuo turi du pasirinkimus – būti smurtautoju arba auka;
- Aukos kaltos dėl smurto;
- Smurtautojai nebaudžiami;
- Moterys yra silpnos, bejėgės, kvailos ar žiaurios;
- Pyktis ar alkoholis sukelia smurtą;
- Žmonės, kurie tave myli, gali prieš tave smurtauti;
- Pyktis turi būti slepiamas, nes gali būti nevaldomas;
- Nesveiki, nelygūs santykiai yra normalūs ar tikėtini;
- Vyrai vadovauja ir kontroliuoja moters gyvenimą;
- Moterys neturi teisės būti vertinamos su pagarba.

5.3 Rizikos vertinimas, vaidmenys ir gebėjimas atgauti jėgas

Nors rizikos vertinimo faktoriai, kuriuos nagrinėjome 3 skyriuje tinka ir vaikams, egzistuoja papildomi faktoriai, kuriuos būtina prisiminti dirbant su vaikais. Visų pirma, jei rizikos vertinimas siekia būti palankus vaikui, jis turi būti:

- Akcentuojantis vaiką. Kur yra interesų konfliktas, sprendimai turi būti priimami atsižvelgiant į geriausią rezultatą vaikui;
- Atsižvelgiantis į vaiko vystymąsi ir suteikiantis informaciją įkalčiais;
- Sutelkiantis dėmesį į geriausius veiksmus ir rezultatą vaikams;
- Bendras požiūris apimantis vaiko poreikius šeimoje ir bendruomenėje;

Rizikos vertinimas taip pat turi :

- Užtikrinti lygybės galimybę;
- Apimti vaiką ir šeimą;
- Remtis stiprybėmis nustatant sunkumus;
- Taikyti integruotą požiūrį;
- Turi būti tęstinis procesas, ne įvykis;
- Lemti veiklą, kurioje vyktų paslaugų peržiūra;
- Būti skaidrus bei atviras iššūkiams.

„Dirbame kartu saugodami vaikus“:

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/https://www.education.gov.uk/publications/standard/publicationdetail/page1/dcsf-00305-2010> (anglų k.)

Atskiro vaiko situacijos vertinimas turėtų apimti:

- Smurto pobūdį ir žiaurumo lygį;
- Trukmę – kaip ilgai vaikas buvo veikiamas smurto;
- Vaiko lyties, etninės rasės, amžiaus, neįgalumo, socialinių ekonominių ir kultūrinių charakteristikų įvardijimą;
- Šilumos ir paramos, kurias vaikas gauna iš santykių su mama, broliais/seserimis ir kitais šeimos nariais, nustatymą;
- Vaiko gebėjimą bendrauti ir jo socialinius ryšius;
- Vaiko gebėjimą apsiginti ir esamą savisaugos situaciją.

Vaidmenys ir sugebėjimas atgauti jėgas taip pat neturėtų būti pamiršti. Vaikai gali prisiimti keletą rolių šeimoje, kaip atsaką smurtui. Jie gali būti prižiūrėtojai – tėvų vaidmuo, Mamos artimas draugas, Smurtautojo artimas draugas, Smurtautojo padėjėjas, Tobulas vaikas, Teisėjas, Atpirkimo ožys ir t.t. Vaikai dažnai turi tam tikrų įsitikinimų situacijose, kuriose negali niekuo padėti:

- Jie yra linkę kaltinti save;
- Tiki, jog smurtas turi tikslą, o agresija yra geriausias būdas gauti tai, ko nori;
- Nesuvokia vyro ir moters vaidmens;
- Išgyvena manydami, jog turėjo padėti išvengti smurto;
- Stengiasi apginti;
- Mano, kad bijoti yra normalu.

Sugebėjimas atgauti jėgas gali būti vertinamas kaip proceso rezultatas. Ruteris (Ruterr) nustatė pagrindines sudedamas dalis:

- Pasitikėjimas savimi;
- Tikėjimas atliekamų veiksmų efektyvumu;
- Sugebėjimas susitvarkyti su pokyčiais ir prisitaikymas;
- Socialias problemas sprendžiančių sistemų pasiūlymų spektras.

Siekiant atgauti jėgas, būtini apsaugantys faktoriai. Tarp tokių, pagalba vaikams yra identifikuojama kaip:

- Smurto pabaiga, saugumas ne tik vaikui bet ir motinai;
- Asmeniniai resursai;
- Socialinė kompetencija;
- Palaipsniui gausėjanti padedanti aplinka;
- Ginanti ir sauganti aplinka už šeimos ribų;
- Atvira komunikacija apie smurtą šeimoje bei galimybės atkurti santykius šeimoje;
- Teigiami santykiai su nesmurtaujančiu tėvu/motina;
- Mokymasis kaip teigiamai, nesmurtaujančiai galima reaguoti į smurtą;
- Sveiko prisirišimo santykiai;
- Bendravimas su kitais vaikais, kurie turi panašią patirtį ir ją suvokia;
- Smurtautojas prisiima atsakomybę dėl smurto ir atitaiso skriaudą.

Vaikai sugalvoja įvairias susitvarkymo su situacija strategijas. Jas galima apibūdinti kaip

„suvokimą, veiksmus ir būseną, kuriuos jaunuoliai naudoja įvardindami savo padėtį ir smurto tarp tėvų suvokimą“ Goldblatt (2003)

Strategijos gali būti teisingos:

- Kalbėjimas apie jausmus,
- Bendravimas su draugais ir patikimais suaugusiais,
- Emocijų perkėlimas į teigiamas veiklas,
- Žurnalai,
- Sportas,
- Menas ir amatų būreliai,

- Žaidimai.

... ir neteisingos:

- Stengtis įtikti ar būti nematomu,
- Stengtis atsiriboti nuo smurto (TV, muzikos grotuvas ir tt.),
- Emocinis nejautrumas,
- Gelbėjimosi fantazijos,
- Pabėgimas iš namų,
- Narkotikai ir alkoholis,
- Meilės/pripažinimo ieškojimas netinkamose vietose,
- Bandytas nuspėti, paaiškinti, išvengti, kontroliuoti smurtautojo elgesį.

5.4 Pokalbis su vaikais apie smurtą šeimoje

Vaikus būtina išklausti! Jie aiškiai žino ko nori iš suaugusiųjų, jei tik mes esame pasiruošę juos išklausti. Kartais klausymas yra pats svarbiausias dalykas. Vaikai sako, jog jiems reikia :

- Dėmesio: kad suaugusieji pastebėtų kas juos neramina;
- Supratingumo ir veikimo: kad suprastų kas vyksta; kad būtų išgirsti ir suprasti; ir kad suprastus būtų imamasi veiksmų;
- Stabilumo: galėtų nuolat pasitikėti santykiais tų, kurie jiems padeda;
- Pagarbos: kad būtų elgiamasi su jais kaip su patikimais asmenimis;
- Informacijos ir įsipareigojimo: kad būtų informuoti ir įtraukti į veiklas, sprendimus ir planus;
- Paaiškinimo: būtų informuoti apie vertinimų rezultatus ir sprendimus, priešastis, jei požiūris nesutapo;
- Paramos: būtų suteikta parama jiems ir jų šeimos nariams;
- Gynimo: būtų apginti ir atstovauti.

(Paimta iš Vaikų, patyrusių smurtą šeimoje apsaugos, 2013 Londonas http://www.londonscb.gov.uk/domestic_violence/)

Kartais vaikams labai sunku atskleisti tai, kas vyksta jų šeimoje. Kartais jie su niekuo apie tai nešneka. Priežastys, dėl kurių jie nepasakoja:

- Saugo motiną;
- Saugo smurtaujantį;
- Labai bijo pasekmių, jei pasidalins „šeimos paslaptimi“, manydami, jog tai tik sukels daugiau smurto jiems ar jų motinoms;
- Yra gąsdinami smurtautojo;
- Bijoj, jog bus atimti iš namų, atiduoti globai;
- Bijoj, jog praras draugus ir mokyklą;

- Bijo, jog taip sukels gėdą ar nepagarbą šeimai;
- Bijo, jog jų motinos (ir jie patys) bus deportuoti.

Profesionalai privalo turėti tai galvoje, kai kalba su vaikais. Dar daugiau, reikia:

- Rasti saugius ir patikimus būdus, kaip paklausti vaikų, kas negerai, kai tik pastebimi įtarimai;
- Atpažinti smurtą namuose kaip vieną iš vaiko problemos priežasčių;
- Suteikti galimybę vaikams šnekėti;
- Tikėti tuo, ką jie sako;
- Žinoti, kokia pagalba jiems ir jų mamoms prieinama.

Nuo to, kaip reaguosite į vaiką, priklausys jūsų ir jūsų organizacijos vaiko apsaugos veiksmų vaidmuo. Bet koks smurto atskleidimas turėtų būtų signalu dėl vaiko saugumo ir sąlygoti atitinkamus veiksmus, kurių būtina imtis remiantis organizacijos apsaugos procedūromis.

Klausykite, bet neklausinėkite detalių. Jie turi žinoti, jog jei pasakys kažką, kas gali sukelti rūpesčių, būsite priversti apie tai papasakoti kitiems. Neklauskite tiriamųjų klausimų. Tai gali pakenkti apklausai. Jei tik įmanoma, naudokite toliau išvardytus teiginius:

- Aš tikiu tavimi. Džiaugiuosi, jog man pasakei.
- Tu ne vienas, tai patiria 1 iš 4 moterų/40 jaunuolių.
- Man neramu dėl tavo saugumo.
- Smurtas vyksta ne dėl tavęs.
- Tu geriausiai žinai, ko nori ir ko tau reikia ir geriausiai žinai, kas turi įvykti.
- Yra pagalba: vieta kur gali nueiti, pinigai, įstatymai ir t.t.
- Turi teisę būti saugus.

Egzistuoja daug modelių kaip kalbėtis su vaikais ir profesionalai turi įvertinti, kas jiems prieinama, ar yra geros patirties pavyzdžių, ar galite pasidomėti internete? Trijų žingsnių modelis kaip elgtis tokiose situacijose aprašytas žemiau. Profesionalai turės įvertinti ar tai jiems tinka.

Gauk, užtikrink, atsakyk

Gauk

- Klausyk, nežiūrėk nustebęs ar netikinčiu žvilgsniu;
- Neteisk;
- Vertink ką girdi rimtai ir tikėk;
- Neversk vaiko jaustis blogai, pvz. sakydamas: „turėjai man apie tai pasakyti anksčiau“.

Užtikrink

- Būki ramus, sakyk, jog teisingai padarė pasipasakodamas;
- Pripažink, jog pasipasakoti turėjo būti labai sunku;
- Pasakyk, kad jis nekaltas;
- Įsijausk – bet nesakyk, jog žinote kaip jis jaučiasi;
- Nežadėk slaptumo – paaiškink, jog tik tie, kuriems būtina apie tai žinoti, viską sužinos (pvz. Vaikų apsaugos atstovas);
- Būk atviras apie tai, ką gali ir ko negali padaryti.

Atsakyk

- Neklausinėk – leisk išsipasakoti;
- Neklausk tiriamųjų klausimų – tai ne jūsų darbas išsiaiškinti „kas, kur, kada“ ir t.t.;
- Pasidalink savo rūpesčiais su paskirtu Vaikų apsaugos atstovu;
- Užrašyk datą ir laiką ar kitą informaciją, kuri buvo jums pasakyta; visada naudok tuos pačius žodžius, kuriais buvo pasakyta; niekada neinterpretuok, kas buvo pasakyta (tai gali būti naudojama kaip įrodymai);
- Pasižymėk, ar buvo sužeidimų: mėlynės, įdrėskimai, žymės ir kt. yra svarbu; jos užgyja, todėl gali būti kaip įrodymas;
- Pasižymėk, ką darei po pokalbio, su kuo dalinai informacija – užtikrink, jog visa tai atitinka mokyklos tvarką ir procedūras;
- Pasirašyk ir parašyk datą po viskuo, ką įrašėi;
- Nekritikuok ir neteisk smurtautojo – vaikas ar jaunas žmogus gali jį/ją mylėti; prisimink, jog smurtauja asmuo, kuriuo vaikas ar jaunas asmuo pasitiki;
- Pasistenk būti atidus, kad jiems nereikėtų perpasakoti to paties kitiems komandos nariams – tik jei tai atitinka vaikų apsaugos taisykles;
- Paaiškink, kas nutiks toliau – pavyzdžiui, paskirtasis pareigūnas bus informuotas ir jis tikriausiai norės pasikalbėti su vaiku/ jaunu asmeniu; jei saugu, nesmurtaujantis tėvas/motina ar globėjas/globėja taip pat gali būti informuota – policija ir kitos socialinės tarnybos gali būti informuotos;
- Gauk paramą pats. Tokios situacijos atskleidimas gali sukelti daug streso.

5.5 Intervencijos veiksmai su vaikais ir jų motinomis

Intervencijos veiksmai su nėščiosiomis ir naujagimiais.

Tokioms intervencijoms sveikatos profesionalai yra gyvybiškai svarbūs partneriai. Ne visos moterys, kurios patiria smurtą šeimoje, norės kreiptis į smurto šeimoje centrus, paslaugų teikėjus, bet dauguma nėščių moterų norės kreiptis į sveikatos paslaugų centrus.

- Pradėkite stebėti ir fiksuoti kompleksinius poreikius;
- Įraukite moteris į jų priešgimdyvinę priežiūrą;
- Suteikite kompleksinį mokymą;
- Suteikite informaciją ir patarimus pirmame susitikime;
- Koordinuokite priežiūrą ir jautriai bendraukite ;
- Nepamirškite saugumo, pvz., praneškite telefono numerius, kuriais galima skambinti bet kuriuo metu.

Pavyzdiniai patarimai sveikatos profesionalams pateikiami :

<http://www.nice.org.uk/nicemedia/live/13167/50817/50817.pdf> (anglų k.)

Intervencijos veiksmai su motinomis ir vaikais

Egzistuoja daug modelių kaip dirbti kartu su motinomis ir jų vaikais. Daugelis tarpinstitucinio bendradarbiavimo privalumų matomi tiesioginėje veikloje (tai skirtumas nuo bendruomenės atsako smurtui šeimoje organizavimo, kuris buvo aptartas pirmame skyriuje):

- Padidėjęs sąmoningumas tarp institucijų motinos ir vaiko problemoms;
- Gausesnės asmeninės žinios;
- Įgyti grupėje įgūdžiai perteikiami kitoje aplinkoje;
- Labiau lyčių lygybe paremtas požiūris;
- Agentūros pradeda bendradarbiauti ir prisiima bendrą atsakomybę už smurtą šeimoje;
- Bendravimas tarp agentūrų pagerina ir paskatina artimesnio ryšio atsiradimą;
- Personalas iš skirtingų agentūrų bendradarbiauja, siekdami geriausio rezultato motinoms ir vaikams;
- Ekonomiškumas.

Vaikų grupės programa sukurta Kanadoje ir pritaikyta keliose šalyse. Kanados Centro vaikams ir šeimoms internetiniame puslapyje yra daug naudingos informacijos anglų ir prancūzų kalbomis:

<http://www.lfcc.on.ca/>

Informacija, kaip programa buvo pritaikyta ir naudojama Jungtinėje Karalystėje:

<http://www.avaproject.org.uk/our-projects/children--young-people's-project/community-groups-project.aspx>

Grupinė programa paremta pagrindiniais principais:

- Vaikų ir motinų patirties užfiksavimas,
- Saugumo planavimas,
- Smurto nustatymas,

- Problemų, susijusių su atsakomybe nustatymas,
- Problemų, susijusių su tinkamais ir netinkamais jausmų reiškimo būdais tyrimas,
- Grupės poreikiai turi būti teigiami ir pozityvūs, kokie tik gali būti.

Darbas su paaugliais

Smurtas artimoje aplinkoje dažnai slepiamas paauglių santykiuose, nes

- Manoma, jog smurtas atsitinka tik tarp suaugusiųjų ar šeimos aplinkoje;
- Nors santykiai gali būti trumpalaikiai, jie yra išgyvenami taip pat intensyviai kaip ir suaugusiųjų (bet nėra laikomi rimtais);
- Labiau pasiduoda vyrų/moterų stereotipiniams vaidmenims;
- Trūksta patirties - sunku spręsti apie partnerio elgesį;
- Policija susiduria su atvejais, kurie gali būti laikomi kaip paauglių smurtas artimoje aplinkoje, bet tokie atvejai nėra nurodomi kaip smurtas šeimoje;
- Dažnai neįmanoma išvengti smurtautojo, nes mokosi toje pačioje mokykloje; tai padidina spąstų pojūtį ar baimės papulti į spąstus jausmą;
- Svarbu kreipti dėmesį į paauglius su ankstyvomis intervencijos ir prevencijos programomis, siekiant sumažinti smurto artimoje aplinkoje egzistavimą.

Paaugliai dažnai susiduria su kliūtimis, siekdami gauti paslaugas:

- 15-18 amžiaus grupė yra labiausiai pažeidžiama, nes 18 metų ir vyresnės moterys, jau gali naudotis pagrindinėmis paslaugomis;
- Nuoseklios smurto formos iš giminaičių vyrų;
- Baimė netekti namų ir šeimos paramos, ar baimė pakeisti mokyklą;
- Manymas, jog jais netikės ar nevertins rimtai;
- Smurtaujančių vyresnių partnerių turėjimas;
- Paauglių nėštumas;
- Riboti finansiniai ištekliai – ribotas gerovės prieinamumas ir negalėjimas nuomotis būsto savo vardu;
- Reikiamos informacijos apie pagalbą ir smurtą trūkumas;
- Naudojimosi paslaugomis neigiamas vertinimas;
- Manymas, jog pagalbos prašymas demonstruoja jų bejėgiškumą.

Kartais paaugliai santykius suvokia iškreiptai. Pavyzdžiui, jauni vyrai tiki, jog :

- Jie turi teisę „kontroliuoti“ savo merginas kada tik jiems reikia;
- Liūdnumo rodymas yra silpnumo ženklas;
- „Vyriškumas“ yra fizinė agresija;
- Jiems „priklauso“ jų partnerė;
- Vyrai turi teisę bausti moterį, jei ji nepatenkina jų poreikių;
- Vyras turi ir gali reikalauti intymių santykių;

- Jie gali būti negerbiami, jei yra dėmesingi ir palaiko savo merginas.
- Bijo tapti panašiu į savo tėvą.

Jaunos moterys tiki, jog:

- Ji atsako už problemų sprendimo santykiuose;
- Ji turi nuspėti savo partnerio poreikius;
- Vaikinių pavydas ir net fizinis smurtas yra „romantiškas“;
- Smurtas yra „normalu“, nes jų draugės taip pat patiria smurtą;;
- Jo nuomonė svarbesnė už kitų;
- Jos poreikiai ne tokie svarbūs kaip jo;
- Gali „išgydyti“ savo smurtaujantį vaiką;
- Nėra kur kreiptis pagalbos.

Vaikas smurtauja prieš tėvus

Tai sudėtinga, bet vis dažniau vykstanti problema. Smurtas prieš tėvus ne toks pavojingas kaip prieš partnerius – rimti sužeidimai nėra tokie dažni (bet jie, aišku, įvyksta).

Vaikai dažniausiai nėra dominuojantys ir pavergiantys tėvus smurto pagalba kaip vyro ir moters santykiuose. Tai dažniausiai laikina, nes dažnai vaikai iš to išauga, ar bent jau išeina iš namų.

Tam tikrais atvejais vaikų smurtas yra gynybinis (kaip moterų smurtas prieš vyrus).

Vaikų elgesys dažniausiai suvokiamas kaip sąlygotas tėvų.

Vaikų elgesio problemos dažniausiai „aiškinamos“ pseudo mediciniame lygmenyje, kai miglotai suprantama, kas kam ką daro:

- Santykių dinamika – negali nustoti būti tėvu/mama (partneriai gali išsiskirti);
- Gėda – tavo vaikas smurtauja prieš tave – motinos kaltė;
- Mažiau tikėtina, jog prašys pagalbos. Tie, kurie kreipiasi dažniausiai seniai patiria smurtą;
- Neatitinka vaiko apsaugos ar smurto šeimoje apibūdinimo – informacijos ir paslaugų trūkumas;
- Ne visada tai brendimo pasekmė, jei taip - papildoma gėda.
- Panašu į situaciją prieš dvidešimt metų su IPV². Panašios priežastys neišeiti.
- Nelaikoma nusikaltimu.

Pagrindiniai teiginiai

- Vaikams reikia praktinės ir emocinės paramos;

---

² IPV-Inter personal violence EN, tarp asmeninis smurtas

- Atsižvelgti į vaikų apsaugą;
- Kalbėkite su vaiku ir klausykitės jo;
- Pasakykite jam:
  - ✓ „Kovoti ir žeisti niekada nėra teisinga“
  - ✓ „Tu turi teisę būti saugus“
  - ✓ „Tai ne tavo kaltė“
  - ✓ „Yra žmonių, kurie gali padėti ir vietų, kuriose gali gauti pagalbą“
  - ✓ „Ką turėčiau padaryti, kad tau padėčiau?“

Jis gąsdino mane sumušti, jei paskambinsiu policijai. Jis gąsdino nužudyti mane, jei parašysiu mamos vardą ant Velykų atviruko. Jis vertė mus žiūrėti ir neleido išeiti. Vieną dieną tai truko nuo 10.00 val. ryto iki 22.00 val. vakaro. Kartais jis mane stumdė ir daužė man per veidą.

Peteris, 14 metų.

6.0 Darbas su vyrais

6.1 Kodėl vyrai smurtauja?

Vyrų smurtavimui paaiškinti yra daug skirtingų teorijų. Pirmosios teigė, jog vyrų smurtinis elgesys – patriarchalinių visuomenės nuostatų rezultatas. Vyrai tikėjo, jog moterys nėra jiems lygios ir turi tarnauti. Kai kurie vyrai tuo tiki iki šiol. Dauguma visuomenių vis dar nėra pasiekusios lyčių lygybės. Pasaulyje vyrai kontroliuoja daugiausiai išteklių ir užima vadovaujančias pozicijas.

Visoje ES smurtas yra didelė socialinė problema, o moterys dažniausiai patiria vyrų smurtą. Kai kurie žmonės tiki, kad moterys smurtauja lygiai su vyrais. Tačiau visiškai aišku, kad sunkiausi smurto atvejai, labiausiai fiziškai žalojantys ir psichologiškai pažeidžiantys yra patiriami moterų, prieš kurias smurtauja vyrai. Seksualiniai smurtautojai prieš moteris ir mergaites – taip pat daugiausiai vyrai.

Ne visų vyrų smurtas vienodas, galima išskirti tris pagrindines smurtautojų rūšis. Šis požiūris yra psichologinis ir paremtas vis dar vykstančiomis diskusijomis apie smurto artimoje aplinkoje priežastis. Reikia atsižvelgti į visus skirtingus požiūrius šia tema.

Pirma grupė smurtautojų

Smurtaujantys tik artimoje aplinkoje – 50%

- Prognozuojami kaip mažiausiai smurtaujantys;
- Smurtas kaip streso rezultatas, žemas rizikos lygis, kad šeiminio konflikto metu kils fizinė agresija;

- Ne tokie žiaurūs ar dažni smurto atvejai;
- Žemas psichopatologijos lygis;
- Pozityvus požiūris į moterį, negatyvus – į smurtą;
- Menka smurto tikimybė ne namų aplinkoje;
- Gali būti priklausomas nuo partnerio;
- Gali būti griežtas, perfekcionistas ir komformistas;
- Negatyvus asmeninis vaidmuo ir pozityvus – kitų.

Disforiniai arba ribiniai smurtautojai – 25%

- Prognozuojami kaip vidutiniškai smurtaujantys;
- Vidutinis/aukštas smurto vaikystėje lygis;
- Smurtauja dažniausiai (bet ne tik) prieš partnerį;
- Labiausiai psichologiškai sugniuždytas, ribinis PD;
- Išskirtinai pavydus, netoleruoja išsiskyrimo.
- Baime paremti artimi ryšiai, priklausomas, bet nepasitikintis;
- Ima smurtauti iškilus palikimo grėsmei.

Asocialūs ir kriminaliniai smurtautojai – 25%

- Labiausiai smurtaujantys;
- Aukštas šeiminio smurto lygis;
- Ilga nusikaltimų istorija;
- Vidutinis/aukštas smurto lygis tėvystėje ir vaikystėje;
- Asocialūs draugai;
- Smurtui palankus požiūris, priešiškas moteriai;
- Arešto atveju teisina savo vaidmenį ir kaltina kito elgesį;
- Nepripažįsta priklausomybės nuo partnerio;
- Šeiminis smurtas – vienas iš agresyvaus elgesio aspektų.

Kaip nuspėti didelę smurto riziką? Keletas tipinių charakteristikų:

- **Smurtinių santykių sunkumas:**
  - Pastarųjų šešių mėnesių sunkaus smurto atvejų skaičius;
  - Seksualinio smurto šeimoje atvejai.
- **Žalingi įpročiai (alkoholis, narkotikai)**
  - Lygis per pastaruosius šešis mėnesius ir dabar.
- **Agresijos istorija**
  - Patyręs smurtą vaikystėje arba buvęs šeiminio smurto liudininku;
  - Turėjęs kaltinimų agresija – bendrai agresyvus.
- **Kita**
  - Nedarbas;
  - Šiuo metu gyvena su partneriu.

Kad ir kaip profesionalai jaustūsi žinantys vyrų smurto priežastis, geras rizikos nustatymas turėtų būti darbo su smurtautojais pagrindu.

6.2 Teisinės sistemos atsako svarba

Augantis susirūpinimas ir teisinės sistemos įtraukimas reiškia, kad smurtas šeimoje iš privačios problemos tapo vieša. Smurtas daugiau nevertinamas tik kaip vyro ir žmonos problema – tai socialinė problema, sukianti daug žalos. Smurtas šeimoje reikalauja ir teisinio atsako, visuomenė turi siųsti signalą, kad toks elgesys netoleruojamas. Tačiau visiškai aišku, kad teisinė sistema pati viena taip pat negali išspręsti problemos. Kai vyras areštuojamas, yra labai svarbu, kaip rūpinamasi moters ir vaikų saugumu visose stadijose. Sprendimai, kurie priimami vyro atžvilgiu, turi tiesioginę įtaką jo šeimai. Ar ji bus saugesnė, jei jis bus areštuotas? Jei jis bus įkalintas, kokios bus pasekmės šeimai? Trumpa izoliacija gali suteikti moteriai galimybę nutraukti smurtinį ryšį, bet kas tada, jei ji nenori to daryti? Šių problemų visuma nurodo profesionalų darbo svarbą. Keletas tokių svarbių dalykų, kuriuos galime padaryti :

1. Sukurti tinkamą filosofinį požiūrį į centralizuotą aukos saugumą;
2. Sukurti geriausios patirties scenarijus profesionaliam darbui;
3. Sukurti bendradarbiavimo tinklą tarp paslaugų teikėjų;
4. Sukurti stebėsenos modelį ir įtraukti jį į bendrą sistemą;
5. Užtikrinti bendruomenės infrastruktūros paramą šeiminio smurto aukoms;
6. Taikyti smurtautojams sankcijas ir suteikti jiems reabilitacijos galimybes;
7. Mažinti žalą, kurią smurtas dar vaikams;
8. Vertinti koordinuotas bendruomenės paslaugas smurto aukoms.

Matome, kad būtinos ne tik sankcijos smurtautojams, bet ir reabilitacijos galimybės.

6.3. Vyrų reabilitacijos galimybės

Duluth modelis

Vienas iš pirmųjų modelių – Duluth modelis. Apie jį jau užsiminta ankstesniuose skyriuose. Grupinio darbo programa vyrams buvo sukurta pagal Paulo Freire ir paremta požiūriu, kad vyrų smurtas yra kultūriškai suformuotas. Freire akcentavo dialogą kaip problemų sprendimą. Jis sakė:

“Šiuo atveju nėra nei nemokšų, nei išminčių. Tik žmonės, kurie kartu stengiasi sužinoti daugiau”

Pagrindinės diskusijų temos pradinėse grupėse:

- Kokie yra tavo įsitikinimai apie moteris, vyrus, santykius?
- Kaip kultūra įtakoja vyro suvokimą apie santykius?
- Kaip tavo jausmai susiję su tavo įsitikinimais?
- Kaip būtum pasielgęs, jei nenaudotum smurto ar prievartos?
- Kodėl tiek daug smurtautojų vyrų mano esą aukos?
- Kodėl ir kaip reikia atsisipirti spaudai?

Grupėse taip pat naudojama daug priemonių, tokių kaip „Kontrolės rąstai“, skirti detaliam išanalizuoti elgesį. Duluth Programa buvo plačiai taikoma, bet sulaukė ir kritikos. Tačiau dauguma kritikų pamiršo svarbų dalyką. Duluth modelis skirtas tarp-organizacinei praktikai, o ne vyrų grupėms. Šio modelio kūrėjai nuolat matė tam tikrus pokyčius ir juos. Daugiausia kritikos modelis sulaukia dėl su feminizmu susijusių dalykų. Yra daug šaltinių, kuriuose gali rasti kritikos feministiniam požiūriui į šeiminių smurtą, bet nėra teisinga susieti tai su modelio kritika.

Kiti metodai

Daphne finansuota programa „Darbas su smurtautojais šeimoje Europoje“ apžvelgė tokias praktikas 2006 ir nurodė tris pagrindinius metodus: Kognityvaus elgesio, Šeimos sisteminės terapijos ir Psichodinaminis. Tyrimas taip pat parodė, kad programos labai nevienodos, o keliose šalyse tokių visai nėra. Programa turi savo puslapį

<http://www.work-with-perpetrators.eu/en/index.php>

kai kurie šaltiniai yra išversti į kitas kalbas. Čia taip pat pateikiami panašaus darbo scenarijai. Vienas iš svarbių dalykų – kontaktas su partnere. Nurodoma keletas priežasčių, kam jis reikalingas:

- Suteikti moteris patikimą informaciją apie programą;
- Užtikrinti geriausią rizikos nustatymą ir valdymą;
- Informuoti apie paslaugas;
- Nuolat sekti progresą.

Kuriant daro su smurtautojais standartus, profesionalai turi turėti tam tikrų teorinių žinių:

- Lyčių teorija – supratimas apie lyčių hierarchiją ir maskulinizmą – socialinį, kultūrinį;
- Politikos, religijos ir etninę įtaką;
- Smurto šeimoje apibrėžimą ir jo rūšis;
- Smurto šaknys – priežasčių ir mechanizmų, skatinančių smurtą, supratimas;
- Įsikišimo/pokyčių teorija – supratimas, kodėl siūlomi įsikišimai turėtų pakeisti smurtauto požiūrį ir elgesį.

Darbas su tėvais

Dauguma smurtautojų yra ir tėvai, todėl vaikų apsaugos kontekste darbas su jais vis aktualesnis. Vienas iš pavyzdžių – Rūpestingų tėvų (Caring Dads) programa. Daugiau informacijos:

<http://caringdads.org/>

Ši programa kilo iš:

- Tarp-agentūrinio darbo prie šeiminių smurtą istorijos;
- Susirūpinimo vaikais;
- Suvokimo, kad atsiranda naujų smurtautojų karta.
- Pakitęs vyrų – tėvų vaidmuo, t.y. jie ėmė judėti tarp skirtingų šeimų;
- Sistemos, kuri teigia tėvų atsakomybę dėl prievartos prieš vaikus, bet yra sukoncentruota į mamas, nesėkmes;
- Ne tėvystės programa.

Programa nustatė keletą principinių elementų:

- Intervencijos turi numatyti, kad vyrai gali būti nepasirengę pokyčiams;
- Kontroliuojantis elgesys, teismo jausmas, į save nukreiptas dėmesys – pagrindinės smurtaujančių tėvų problemos – į jas turi būti nukreiptas pirminis darbas.
- Tėvų lyčių stereotipai yra glaudžiai susiję su jų elgesiu su vaikais.
- Vyro prievarta prieš vaiko motiną turi būti pripažinta ir įtraukta į intervenciją.
- Tėvo įtraukimas į intervenciją turi būti naudingas vaikui nepaisant vyro elgesio pokyčių ar jų nebuvimo.
- Kadangi smurtaujantys tėvai jau yra sužaloję savo vaikų emocinį saugumą, poreikis atkurti pasitikėjimą diktuoja pokyčių tempą ir įtaką recidyvams.

Programos tikslai:

- Sukurti tinkamą pasitikėjimą ir motyvacijos mechanizmą, įtraukiantį vyrus į jų tėvystės persvarstymą.
- Paskatinti suvokimą, kad tėvystės esmė – rūpestis vaiku;
- Paskatinti vyrų suvokimą ir atsakomybę dėl smurtinio ir nerūpestingo elgesio su vaikais įtakos;
- Apjungti žinias, pradėti atkurti pasitikėjimą ir ateities planus.

6.4 Įgūdžiai darbui su vyrais

Vyrai dažniausiai nėra linkę padėti dirbti su tarnybomis, kurios nori keisti jų elgesį, todėl vienas iš programos iššūkių – motyvuoti vyrus pokyčiams. Žinome, kad kai kurie metodai neveikia. Tai yra svarbu nes nepavykęs poveikis tampa dideliu rizikos veiksnium tolesniam

smurtui. Nevykusiai bandyti paveikti vyrai dažniau vėl imasi smurto nei nebandyti paveikti, atsisakę poveikio paslaugų. Tai priklauso nuo:

- Anksčiau taikytų poveikio priemonių;
- Menkesnio išsilavinimo;
- Nedarbo;
- Vaikystėje patirto smurto;
- Padarytų kriminalinių nusižengimų;
- Žalingų įpročių (alkoholis, narkotikai);
- Asocialaus elgesio;
- Priešiškumo poveikio priemonių taikytojams.

Profesionalų darbas labai susijęs su poveikio rezultatais. Jei profesionalai yra priešiški, teisiantys ar kontroliuojantys, jei jie siunčia ir negatyvias žinias, turi žemą empatijos lygį ir nevertina kliento autonomijos – tokiems darbas gali sektis sunkiau. Jei mes neįtrauksime vyrų pačių į procesą, jokios priemonės jų nepaveiks. Klientams labiau patinka poveikio priemonės įtraukiančios ir moteris bei vaikus. Todėl jei norime, kad moterys ir vaikai toliau gyventų su rizikingais asmenimis, turime koncentruotis į vyrų motyvacijos keistis skatinimą. Bet kuris metodas tai numatantis yra geras, tačiau Motyvacinis pokalbis yra efektyviausias.

Elgesys keičiasi arba nepavyksta jo pakeisti jau pačioje pokyčių priemonių taikymo pradžioje. Pokyčiai dažnai yra motyvuojami konfliktu tarp elgesio ir vertybių.

Pagrindiniai įgūdžiai:

- Empatija, atliepiantis klausymas
- Prieštaravimų nustatymas
- Atsparumas

Naudingi klausimai, kuriuos profesionalai gali užduoti sau:

- Kodėl šis asmuo yra toks?
- Kodėl jis nenori keistis?
- Ko reikia supratimui?
- Kokia šio žmogaus patirtis?
- Kokios pavyzdžio šiam žmogui trūksta?

Keli klausimai darbui su vyrais

- Papasakok, ką tau reiškia būti tėvu? Kiek svarbus esi savo šeimoje?
- Kokius tėvo vaidmens modelius esi išmokęs?
- Ką reiškia prisiimti atsakomybę už ankstesnį smurtą?
- Padėk man suprasti tavo pokyčius.
- Ar esi piktas dėl to, kad esu čia ir užduodu klausimus?

- Kaip man jaustis, kai kalbu su tavimi, o tu norėtum, kad kalbėčiau su kuo kitu? Ko aš galėčiau išmokti iš tavęs?

Kaip ir kitos leidinio temos, darbas su vyrais yra kompleksinis. Tai yra pasiūlymai, o ne nurodymai darbui. Vienintelis nurodymas – pagrindinis principas, teigiantis, kad visos poveikio priemonės turi būti susietos su koordinuotu atsaku į šeiminių smurtą.

7.0 Ko mes nepastebime?

Šis leidinys koncentruotas į vyrų smurtą prieš moteris, vaikų smurtinėse šeimose patyrimą ir tai, kaip sistema gali spęsti problemą. Smurtas tarp asmenų – nėra šio leidinio tema.

Moterų smurtas prieš vyrus.

Nors pats sunkiausias smurtas vienareikšmiškai yra patiriamas moterų nuo vyrų, yra ir moterų, kurios naudoja smurtą santykiuose kaip agresorės ar besigindamos. Mes nepateisiname jokių formų smurto ir manome, kad visos koordinuotos atsako priemonės turi įtraukti ir siūlyti paslaugas moterims, kurios taip elgiasi.

Šeiminių smurto ir priklausomybių nuo alkoholio ar narkotikų ryšys

Daug smurtautojų yra priklausomi nuo alkoholio ar smurtauja būdami apsvaigę. Argumentai, kad smurtas yra įtakotas alkoholio liko nuošalėje. Alkoholis tikrai nepadedą, todėl labai svarbus partneris šiame darbe turėtų būti organizacijos, dirbančios su alkoholikais.

Tos pačios lyties ar LGBT smurtas

Paslaugos daugiausiai siūlomos heteroseksualams, todėl net jei jie nemano diskriminuojantys LGBT žmones, bendras naudojimas paslaugomis gali būti netinkamas. LGBT žmonės dažnai patiria diskriminaciją, smurtą ir prievartą ne tik iš kitų asmenų, bet ir tarpusavio santykiuose. Daugiausia LGBT skirtų paslaugų teikia NVO. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad visos paslaugos turi būti skiriamos visiems žmonėms.

Pagyvenusių žmonių smurtas

Seni žmonės gali patirti šeiminių smurtą tarpusavio santykiuose, tačiau jie gali patirti smurtą ir iš tų, kurie jais rūpinasi. Vėlgi paslaugos turi būti numatytos ir šiems atvejams.

Paslaugų kūrimas

Paslaugų teikėjai turi nuolat klausti: „Kas dar?“ Kas jūsų bendruomenėje diskriminuojamas labiausiai arba kam sunku pasinaudoti paslaugomis. Jei pavyksta pasiekti šias grupes, paslaugos bus sėkmingos ir su kitais bendruomenės atstovais.

1Priedas; Svarbiausi teisės aktai

Teisiškai privalomi teisės aktai

Tarptautinė žmogaus teisių deklaracija (10.12.1948)

Tarptautinė civilinių ir politinių teisių konvencija (16.12.1966. ir jos protokolai)

JT Konvencija dėl visų moterų diskriminacijos formų panaikinimo (18.12.1979.)

Neprivalomi teisiškai

JT Žmogaus teisių pasaulinė konferencija. Vienos Deklaracija ir Veiksmų programa (14-15.06.1993)

Ketvirta pasaulinė moterų konferencija: Veiksmai lygybei, vystymuisi ir taikai. Pekino Deklaracija ir Veiksmų platforma (15.09.1995)

Generalinės asamblėjos priimta rezoliucija: Tolesni veiksmai ir Diegtinos iniciatyvos. Pekino Deklaracija ir Veiksmų platforma (16.11.2000)

Europos Taryba

Teisiškai privalomi

- Europos Tarybos Konvencija dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos (04.11.1950.) ir jos protokolai

Neprivalomi

- Europos Tarybos Rezoliucija 1018 (1994) dėl Lygių moterų ir vyrų teisių

Teisės aktai prieš smurtą prieš moteris

Neprivalomi teisiškai - JT

Generalinės Asamblėjos Rezoliucija 48/104, Smurto prieš moteris eliminavimo Deklaracija

Žmogaus teisių Rezoliucija 2005/41: Smurto prieš moteris eliminavimas

Visų formų smurto prieš moteris studija: Generalinio sekretoriaus ataskaita (06.07.2006)

Teisės aktų prieš smurtą prieš moteris geroji praktika (26-28.05.2008.)

Studija, atlikta Nacionalinių teisės aktų prieš smurtą prieš moteris gerosios praktikos ekspertų grupės susitikimui (07.05.2008)

UNICEF tyrimas „Šeiminiis smurtas prieš moteris ir mergaites“ (06.2000)

Teisės aktai ES

Neprivalomi

Rezoliucija 1247 (2001) Moterų genitalijų žalojimas

Ministrų Komiteto Rekomendacija šalims narėms dėl Moterų apsaugos nuo smurto Rec. (2002)5

Europos Tarybos Rekomendacija 1582 (2002) dėl Smurto šeimoje prieš moteris

Kampanija prieš smurtą prieš moteris (21.06.2006)

Analitinis tyrimas pagal Rec. (2002) 5 dėl moterų apsaugos nuo smurto Europos Taryboje stebint pirmojo, antrojo ir trečiojo raundo rezultatus (2007, 2008, 2010)

Teisiniai aktai dėl vaikų

JT Vaikų teisės. Nepriklausomo eksperto ataskaita JT tyrimui dėl smurto prieš vaikus (rugpjūtis 2006)

Vaiko teisių Konvencija (20.11.1989.)

UNICEF. Smurto prieš vaikus eliminavimas. Paankinė knyga parlamentarams (2007)

PSO. Kovoiant su vaikų išnaudojimu „Preventing Child Maltreatment: a Guide to Taking Action and Generating Evidence“ (2006)

PSO. Kovoiant su vaikų išnaudojimu Europoje. Visuomenės sveikatos požiūris (2007)

SAUGKIME VAIKUS. Vaikų liudijimai dėl smurto lyties pagrindu šeimose (2010)

EP ir Tarybos Direktyva 2011/93/EU (13 December 2011) dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, vaikų pornografija, pakeitusi Tarybos Nutarimą 2004/68/JHA.

2 Priedas;

Partnerių teisiniai ir praktiniai tyrimai

Estija

Faktai

Maždaug 20% Estijos moterų kiekvienais metais patiria smurtą (fizinį, psichologinį, seksualinį).

Dauguma atvejų lieka nepranešti policijai.

28% atvejų susiję su vidutiniais ir sunkiais sužalojimais. 82% atvejų vaikai yra smurto stebėtojai.

Smurtas: 39% psichologinis, 33% fizinis, 4% seksualinis.

Daugiau nei pusė moterų patyrė smurtą kelis kartus, 18% - daugiau nei 5 kartus.

Kriminalinės baudmės:

Vidutinė įkalinimo trukmė: 10 mėnesių.

Vidutinė bendruomenės paslaugų trukmė: 248 val.

Vidutinė piniginių išraiškų suma: € 534

Išankstinis tyrimas trunka vidutiniškai 4 mėnesius, teismo procesas 6 savaites.

Sutaikymo procedūros

Sutaikymo procedūros taikomos nuo 2007.

90% atvejų susiję su smurtu.

60% susiję su smurtu šeimoje.

Sąlygos, nustatomos susitaikymo sutartyje:

– Mandagumas – 84%

- Piniginės – 27%
- Atsisakymas alkoholio/narkotikų – 18%
- Poveikio priemonės, terapija – 14%
  - Pažadas atlikti konkrečius darbus – 11%

Šeimos smurto specialistai ir pagalba aukai

Skirtingi specialistai dirba įvairiose srityse ir yra pasirengę reaguoti į smurtą šeimoje.

Specialistų įsikišimui trukdo:

Nepakankama teisinė bazė, išteklių, laiko trūkumas.

Žinių trūkumas, kaip atpažinti ir suprasti smurtą šeimoje, aukas ir smurtautojus.

Labiausiai reikia

Metodinės medžiagos specialistams smurto prevencijai ir mažinimui. O taip pat specialistams, kurie kasdieniniame darbe gali susidurti su smurto aukomis bei smurtautojais.

Teorinių žinių, praktinės informacijos: rizikos faktorių, smurto atpažinimo ženklų.

Paslaugos smurto aukoms

Daugiausiai paslaugų teikia nevyriausybines organizacijos – nėra pastovaus finansavimo.

Pirmoji prieglauda smurto aukoms buvo įkurta 2002. Šiandien yra 10 prieglaudų šeiminių smurto aukoms – moterims ir vaikams.

Dviem paramos grupės smurtautojams: estams ir rusams.

Keletas mokymų skirtingoms tikslinėms grupėms prieš smurtą prieš moteris (policijai, teisėjams, medikams, mokytojams)

Nuo 2005 veikia nacionalinis paramos aukoms tinklas, turintis atstovą kiekviename regione. Yra 35 valstybės finansuojami specialistai darbui su aukomis visoje Estijoje. Jie siūlo emocinę paramą, teikia informaciją apie pasaugas ir padeda susisiekti su įvairiomis organizacijomis. Jie taip pat padeda ir tais atvejais, kurie yra nežinomi policijai.

Nuo 2006 jei teismas mato, kad reikia apsaugoti asmens gyvybę ar kitas teises, gali išduoti smurtautojo suvaržymo orderį.

2009, Estijos Teisingumo ministerija pradėjo koordinuoti nacionalinio veiksmų plano dėl smurto eliminavimo kūrimą 2010-2014.

Jis koncentruojasi ties keturiomis svarbiausiomis temomis: paauglių nusikalstamumas, smurtas prieš vaikus, smurtas šeimoje ir prekyba žmonėmis.

Veiksmų plano tikslas – paskirstyti atsakomybę tarp skirtingų institucijų (vyriausybinių ir nevyriausybinių) ir sukurti tvirtą metodą smurto prevencijai ir naikinimui.

Pasiūlymai tolesnei praktikai ir politikai

1. Nuolatinė šeiminio smurto masto ir priežasčių stebėseną.
2. Šeiminio smurto atpažinimo taisyklių ir paramos aukoms priemonių vystymas.
3. Paslaugų šeiminio smurto aukoms vystymas ir analizė.
4. Programų, skirtų mokyti specialistus, dirbančius su smurto aukomis bei smurtautojais, analizė.
5. Specialistų, kontaktuojančių su smurto aukomis ir smurtautojais, mokymas.
6. Šeiminio smurto atvejų tyrimas ir darbas su smurtautojais.
7. Suvaržymo orderiai neužtikrina deramos apsaugos šeiminio smurto aukoms.
8. Susitaikymo pareiškimų procedūrų analizė.
9. Reguliavimo sistematizavimas išduodant suvaržymo orderius.
10. Poreikio suvaržyti smurtaujančių tėvų teisės analizė.

1.4.2 Latvija

Kartu su kolegomis iš kitų šalių Latvija apžvelgė savo šalies teisinę ir praktinę situaciją panaudodama pokalbius su profesionalais ir paslaugų naudotojais.

Fokus grupės:

Socialiniai darbuotojai, psichologai ir policininkai.

Apklauso:

Prokurorai, teisėjai ir teisininkai

Interviu:

Su smurto aukomis, krizių centrų specialistais.

Teisinė aukų apsauga Latvijoje

Nuo 12.07.1998 nepilnamečių aukų teisės yra labiau apsaugotos dėl vaikų teisių apsaugos įstatymo: atsirado institucijos, kurios tuo rūpinasi: Globos teismas (savivaldybių lygmuo) ir Vaiko teisių apsaugos valstybės inspekcija (valstybės lygmuo).

Teisinė aplinka susijusi su suaugusių smurtu nėra apibrėžta viename įstatyme – išskaidyta keliuose normatyviniuose aktuose:

Vaiko teisių įstatymas teigia:

- 1) Kol vaikas yra fiziškai ir intelektualiai nesubrendęs, juo turi būti rūpinamasi ir jis turi būti saugomas;
- 2) Kiekvienas vaikas turi teisę būti apsaugotas nuo bet kokios smurto rūšies, ekonominio ar seksualinio išnaudojimo; draudžiama žiauriai elgtis su vaiku, kankinti ar fiziškai bausti, žeminti orumą.
- 3) Bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, taip pat tėvai, valstybė ir savivaldybės yra atsakingi už vaikų teisių užtikrinimą bei apsaugą. Įstatymas įpareigoja kiekvieną asmenį pranešti apie pastebėtą smurtą prieš vaikus policijai ar kitai tinkamai institucijai. Jei asmuo to nedaro, jis pripažįstamas kaltu ir baudžiamas įstatymo nustatyta tvarka.
- 4) Valstybė yra atsakinga už kiekvienos bylos, susijusios su vaikų teisėmis tyrimą, pasitelkiant šios srities specialistus. Kaip įgyti žinių, susijusių su vaikų teisėmis, apibrėžta Ministrų kabineto.
- 5) Jei tėvai nesugeba suteikti vaikams saugios aplinkos (taip pat ir smurto atvejais), savivaldybė turi padėti tėvams pasiūlydama psichologų, socialinių pedagogų ir kitų profesionalų paslaugas, kurios gali padėti sureguliuoti santykius tarp vaikų ir tėvų.

Papildomi teisiniai aktai susiję su smurtu prieš vaikus

Globos teismo įstatymas (01.01.2001) – reglamentuoja institucijos saugančios vaikų asmens ir materialines teises ir interesus.

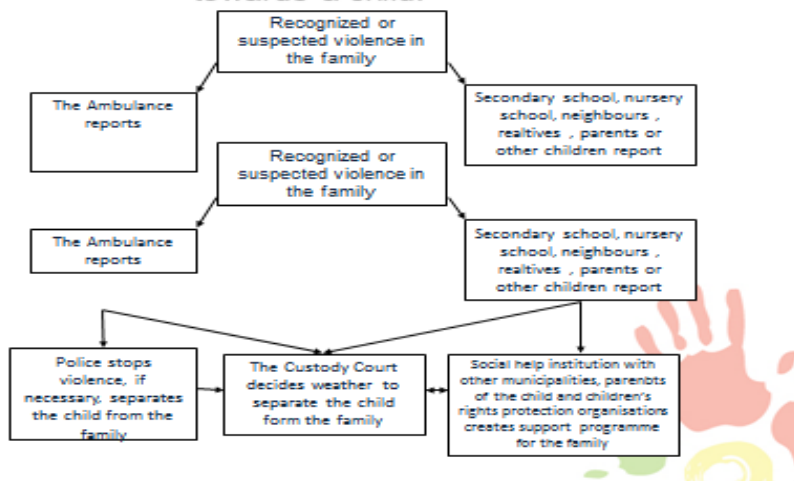
Ministrų Kabineto nuostatai (01.01.2010) - "Vaikams, nukentėjusiems nuo neteisėtų veiksmų prieš juos, pagalbos teikimo tvarka". Šie nuostatai apibrėžia tvarką, kaip turi būti naudojami šalies finansai vaikui, kuris tapo nelegalių veiksmų - nusikaltimo, išnaudojimo, seksualinės prievartos, smurto ar kitų nusikalstamų veiklų bei žiaurumo – auka, teikiant jam pagalbą atgaunant fizinę bei psichinę sveikatą ir integruojantis į visuomenę.

Latvijos Administracinių pažeidimų kodeksas (01.07.1985)

Socialinių paslaugų ir paramos įstatymas (01.01.2003)

Baudžiamoji teisė (01.04.1999)

The order of support in normative acts for cases of violence towards a child:

Institucijos, kurios dirba su smurtu šeimoje

Valstybės institucijos (Valstybinė Vaiko teisių apsaugos inspekcija)

Savivaldybės institucijos (Globojimo teismas, Socialinė tarnyba – filialai arba atskiri socialiniai darbuotojai mažose savivaldybėse, kurie dirba su smurtiniais atvejais, krizių centrai, prieglaudos)

NVO (krizių centrai, sąjungos, fondai - apie 80% visų socialinių institucijų), teikiantys paslaugas smurto atvejais:

- Saugūs namai, prieglaudos;
- Socialinė parama;
- Psichologinė ir psichoterapinė pagalba;
- Krizinių situacijų pagalbos linija;
- Teisinė pagalba;
- Medicininė pagalba.

Latvijos sistemos stiprybės ir silpnybės

Stiprybės	Silpnybės
Latvijos teisėsaugoje įtraukta JT Vaiko teisių konvencija tai sąlygoja vaikų apsaugą nuo bet kokios rūšies smurto.	Nuostatos, susijusios su vaikų apsauga nuo smurto yra 6 skirtinguose teisės aktuose, bet būtų geriau turėti vieną įstatymą, skirtą

	teisinei smurto aukų apsaugai.
Valstybė sukūrė standartus byloms, kuriose dalyvauja vaikai, įtraukiant profesionalus.	Teisinės nuostatos nėra užtektinai draugiškos vaikams, nukentėjusiems nuo smurto; išlieka rizika, kad vaikas vėl patirs smurtą tyrimo ar bylos nagrinėjimo metu.
Teisiniai aktai draudžia žmonėms, padariusiems kriminalinį nusikaltimą ar pažeidusiems vaiko teises dirbti vaikų institucijose.	Teisės medicinos ekspertizė vaikams ir suaugusiems atliekama nebūtinai tos pačios lyties profesionalų, kas gali būti skausminga seksualinio smurto aukoms.
Baudžiamoji teisė sąlygoja: - jei nusikaltimas buvo padarytas šeimoje – tai sunkinanti aplinkybė; - „smurtas šeimoje“ reiškia smurtą tarp sutuoktinių ir sugyventinių.	Esami teisiniai aktai neturi labai tikslių reikalavimų, kaip vykdyti vaikų, nukentėjusių nuo smurto, apklausas; teisės aktai aiškiai neapibrėžia bendradarbiavimo tarp teisės ekspertų ir profesionalų, teikiančių paslaugas vaikams.
Baudžiamojo proceso įstatymas numato: - Draudimą kontaktuoti su konkrečiu asmeniu ar būti konkrečioje vietoje; - atsisakyti privataus kaltinimo, pagrįsto smulkiais sužalojimais.	Vieningo įstatymo nebuvimas reiškia, kad įstatymai, saugantys aukos teises dažnai naudojami nepilnai, nes aukos ir profesionalai nuodugnai jų nežino.
Civilinio proceso įstatymas draudžia smurtautojui lankytis ten, kur jis gyveno su auka. Todėl aukai nereikia keisti gyvenamos vietos.	Esami teisės aktai negarantuoja efektyvios priežiūros, kad smurtautojas nekontaktuotų su auka ir nesilankytų tam tikrose vietose, o tai reiškia, kad aukos saugumas nėra garantuotas.
	Kai kurie teisės specialistai neturi žinių, kaip atpažinti šeiminių smurtą, jie sprendžia apie situaciją pagal stereotipus dažniau nei pagal tyrimus ir liudijimus.
	Nėra įstatymų dėl ekonominio ar emocinio smurto prieš moteris – šiuo metu galima bausti tik už fizinį ar seksualinį smurtą. Labiau apsaugotos ištekęsios moterys su vaikais. Trūksta kvalifikuotos, valstybės finansuojamos teisinės pagalbos moterims, smurto aukoms.
Socialinės pagalbos sistemos stiprybės ir silpnybės	
Egzistuoja socialinės reabilitacijos paslaugų programa, finansuojama valstybės, kuri padeda nuo smurto nukentėjusiems vaikams. Vaikai gauna psichologo pagalbą namuose ir institucijose.	Nėra valstybės finansuojamų reabilitacijos programų suaugusiems.
Yra daug NVO, teikiančių įvairiapusę pagalbą smurto aukoms.	Nėra socialinės paramos ir pagalbos programų smurtautojams.
Sukurta vaikams palanki panešimo apie smurtą sistema ir ji gerai veikia.	Pastangos informuoti ir šviesti visuomenę dažniausiai laikinos, vykdomos kaip kampanija ar projekto dalis – be kokybiško

	tęstinumo.
Per pastaruosius kelerius metus buvo įgyvendinta keletas svarbių projektų prieš smurtą, kuriuose dalyvavo vaikai; 2010. "Draugiška mokykla" (daugiau nei 150 mokyklų dalyvavo) "Draugiški namai" (dalyvavo 20 vaikų namų)	Trūksta bendradarbiavimo tarp teisės ekspertų ir socialinio darbo specialistų, kaip ir trūksta komandinio darbo tarp institucijų.

1.4.3 Lietuva

Lietuvos tyrimas buvo atliktas pagal panašią metodiką, kaip i Latvijoje bei Estijoje.

Profesionalų, dirbančių teismo procese (prokurorų, teisėjų, advokatų) tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti jų žinias ir suvokimą apie smurtą šeimoje, jų patirtį, dirbant su smurto šeimoje bylomis ir jų nuomonę apie teisinę aukų apsaugą.

Šeiminio smurto institucinis suvokimas

Fokus grupėje dalyvavo 12 socialinių darbuotojų.

25 anoniminiai respondentai atsakė į Klausimyno klausimus: 1 advokatas, 10 prokurorų ir 14 teisėjų. Analizuojama buvo pagal lytį ir pagal profesiją.

Tik 4 respondentai paminėjo, kad yra dalyvavę mokymuose šeiminio smurto tema. 3 iš jų mokymai buvo neprivalomi.

Daugiausiai mokymų – 13 - teisės profesionalams buvo apie teisinius aspektus. 3 profesionalai sužinojo apie psichologiją ir suvokimą, 2 profesionalai sužinojo apie paramą.

Šeiminio smurto nusikaltimai – ypatingos bylos

Moterys dažnai atsiima kaltinimus.

Daugeliu atvejų smurtautojai ir aukos yra paveikti alkoholio, todėl sunku atskirti tiesą nuo melo. Žiniasklaidos dėmesys negali priversti teisininkų vertinti šių bylų kaip ypatingų.

Ar egzistuoja diskriminacija lyties pagrindu kai kalbame apie šeiminį smurtą?

Respondentai sakė, kad stereotipai daro didelę įtaką, ypač kaimo vietovėse, kur moterys yra silpnesnės. Kai kurie stereotipai įvardijami kaip šeiminio smurto priežastys ir kai kurie – kaip leidžiantys apkaltinti vyrą smurtavimu.

"Populiarus stereotipas, kad moteris turi paklusti vyrui, jei ne – turi būti nubausta, o jei vyras nebaudžia – jis ne vyras. Šia logika paremtas smurtas vyrauja."

"Tik moteris gali būti šeiminio smurto auka."

“Moterys dažniau kalba apie smurtą. Vyrai vengia kalbėti apie fizinę prievartą. Net skyrybų proceso metu kaltinimai psichologiniu smurtu yra reti.”

Ar manote, kad moterų teisininkų problemos suvokimas yra geresnis?

Atsakymai rodo, kad dauguma nesutinka, kad moterys geriau ar blogiau suvokia problemą. Nors teigiama, kad moterys jautresnės pastebinčios daugiau emocinių aspektų ir pan. tačiau įstatymai reikalauja tikslių teisinių sprendimų. Kartais net atvirkščiai gali nutikti, nes moterys teisininkės gali imti kaltinti auką.

Ar manote, kad bendradarbiavimas tarp teisės profesionalų ir socialinių darbuotojų yra naudingas arba žalingas?

Iš 24 respondentų 20 atsakė pozityviai ir 1 negatyviai. Toks bendradarbiavimas būtų labai naudingas.

Psichologo ir socialinio darbuotojo pagalba būtų naudinga apklausiant vaikus..

Kadangi svarbu ne tik bausmė, bet ir pagalba aukai, bet koks bendradarbiavimas dėl geresnių santykių šeimoje yra sveikintinas.

Teisėjai mato daugiau naudos bendruose mokymuose.

“Mokymai padėjo man išmokti suvaldyti savo pyktį, kai aukos kitą dieną susitaiko su smurtautoju i atsiima kaltinimus. Kiekvienuose mokymuose sužinome naujų aplinkybių, į kurias turime atsižvelgti...”

“Socialiniai darbuotojai kalba apie emocijas nesigilindami į teisinius aspektus. Tai laiko gaišimas.”

“Pareigūnams sunkiau rasti psichologinį kontaktą su auka ar smurtautoju.”

“Visada naudinga keisti informacija.”

Pirma grupė klausimų buvo susijusi su institucijų suvokimu šeiminio smurto problemos, socialinių darbuotojų požiūriu į naujo įstatymo dėl smurto aukos apsaugos efektyvumu ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo barjeriais – dalykais, kurie yra esminiai gerinant šeiminio smurto politiką.

Naujas įstatymas – kertinis taškas, nuo kurio visos institucijos ir organizacijos turi pradėti darbą, kovodamos su šeiminiu smurtu. Policijai buvo suteiktos galios imtis reikiamų priemonių ir buvo sukurta nauja paramos aukai sistema.

Formuojama nauja bendradarbiavimo praktika.

Dar yra metas, kai kiekviena institucija turi rasti savo vaidmenį įstatymo įgyvendinimo procese.

Problemos: teisinės ir institucinės/ žmogiški ištekliai:

Šeiminio smurto bylos neturi būti apleistos ikiteisminio tyrimo fazėje, ypač teismų, nes dabartinis procesas yra neefektyvus; nėra numatyta jokių teisinių veiksmų 4-5 mėnesius po ikiteisminio tyrimo pabaigos. Šiuo metu smurtautojas vėl gali tapti grėsme aukai.

Teisėjai ir prokurorai turi šeiminio smurto bylas vertinti lygiai kaip ir kitas.

Policijai trūksta žmogiškų pajėgų efektyviai atlikti ikiteisminį tyrimą.

Trūksta žinių ir įgūdžių dirbant su šeiminio smurto bylomis. Visi, kurie dirba su jomis turi turėti tinkamą kvalifikaciją ir būti apmokyti. Šeiminis smurtas nėra integruotas į institucinio personalo rengimo programas. Visi specialistai turi turėti tvirtą žinių pagrindą ir šeiminio smurto supratimą.

Sprendimai:

Policijos darbuotojų ir teismų specializacija padėtų sukurti efektyvesnę šeiminio smurto politiką.

Mokymai turi būti vykdomi profesionalų, puikiai išmanančių problemą, komandoms, o ne tik atskiriems individams.

Darbo ir socialinės apsaugos ministerija bando organizuoti periodinius socialinių darbuotojų mokymus, siekdama išlaikyti jų kompetenciją aukštame lygyje.

Turėtų būti sukurti specialūs Teismai ir policijos skyriai – tai užtikrintų, kad šeiminio smurto bylos bus profesionalų rankose.

Visos bylos turi patekti pas prokurorus po ikiteisminio tyrimo. Tolesnio proceso veiksmai yra labai lėti ir neefektyvūs. Turi būti labiau atviras dialogas tarp policijos, prokurorų ir socialinių darbuotojų.

Kaip šeiminių smurtą mato teismai, teisėjai prokurorai ir advokatai

Esamos teisinės bazės nustatymo metu, teisės profesionalai išreiškė ironišką požiūrį į naują įstatymą; tai gali paaiškinti, kodėl šeiminio smurto bylos yra labai įvairiai vertinamos. Socialiniai darbuotojai teigia, kad yra legalių veiksmų prieš smurtą šeimoje, tačiau pats procesas neefektyvus ir reikalauja tobulinimo.

Socialiniai darbuotojai skundėsi, kad kai kalbame apie šeiminių smurtą nėra diskriminacijos lyties pagrindu, tačiau egzistuoja diskriminacija dėl socialinės padėties.

Socialiniai darbuotojai sako, kad teisininkų suvokimas apie šeiminių smurtą dažniausiai yra paveiktas jų asmeninių įsitikinimų, o ne jų lyties ir nesutinka, kad moterys teisininkės supranta šeiminių smurtą labiau.

Socialiniai darbuotojai sako, kad paprastai šeiminiis smurtas prieš vaikus vertinamas rimčiau nei smurtas prieš moteris.

Teismai yra labiau uždari nei turėtų būti ir neleidžia dalyvauti klausymuose socialiniams darbuotojams, Kartais teisėjai leidžia dalyvauti socialiniams darbuotojams, tačiau šis sprendimas būna nulemtas paties teisėjo asmeninės nuomonės apie šeiminio smurto bylą ir darbuotojo vaidmenį. Teisininkai nenori būti konsultuojami psichologų a socialinių padėjėjų komunikuojant su aukomis.

Būtinai bendri mokymai tam, kad atsirastų vienas požiūris į įstatymo įgyvendinimą.

Šeiminio smurto bylos būtų sprendžiamos efektyviau jei būtų sukurti specializuoti teismai.

Pagalbos tarnybos šeiminio smurto aukoms

Socialinių darbuotojų konsultacijos

Psichologų konsultacijos

Teisinės konsultacijos

Socialinė mediacija

Laikina globa

Krizių centrai

Socialinė pagalba (materiali)

Socialiniai darbuotojai mano, kad aukos yra patenkinamai informuotos apie įmanomą pagalbą. Policijos darbuotojai, socialiniai darbuotojai, savivaldybės atstovai, ligoninės, gydytojai žino apie pagalbą teikiančias institucijas ir gali ten nukreipti aukas. Tačiau vis dar trūksta informacijos apie specializuotus pagalbos centrus, nes jie dirbti pradėjo neseniai.

Pasiūlymai padėties gerinimui

Politinė valia ir politiniai sprendimai.

Aiškios ir griežtos visuomenės transliuojamos žinios apie šeiminio smurto netoleravimą.

Moterų drąsinimas dalyvauti politikoje, užtikrinant jų aktyvų įtraukimą į šeiminio smurto prevencijos veiklas.

Išvados

Lietuvos teisininkai turi bendrųjų žinių apie kovą su šeiminiu smurtu. Buvo pademonstruotas ir gerokai platesnis suvokimas, nes paminėtas Pamatinių teisių apsaugos įstatymas ir Vaikų teisių apsauga.

Nuomonės apie įstatymo turinį ir taikymą yra prieštaringos, nes kai kas mano, jog esamas įstatymas yra pakankamas, o kai kam atrodo, jog reikalingi papildymai:

- Alternatyvios priemonės (pavyzdžiui, finansinis šeimos saugumas), alternatyvios bausmės;
- Procedūros psichologinio smurto atvejais turi būti aiškesnės.

Atsakymai apie problemos suvokimą parodė stereotipų mūsų visuomenėje gyvavimą, net teisininkų tarpe.

Mokymų teisininkams svarba – aiški. Nors kai kurie respondentai nevertino mokymų kaip naudingų. Įvairių sričių profesionalų dalyvavimas ir keitimasis informacija būtų naudingi:

- Psichologų ir socialinių darbuotojų pagalba būtų naudinga apklausiant vaikus.
- Kadangi svarbu ne tik bausmė, bet ir pagarba aukai – bet koks bendradarbiavimas gerinantis santykius šeimoje yra naudingas.

Yra skirtumų atsakymuose tarp profesionalų grupių, tačiau nėra skirtumų, kuriuos būtų galima priskirti konkrečiai lyčiai.

Įstatymas dar labai naujas, todėl nėra tiek produktyvus, kiek norėtusi. Tačiau jau pastebima geresnė profesionalų motyvacija ir noras bendradarbiauti dėl geresnių rezultatų.

3 Priedas. Nuorodos

Pagrindiniai dokumentai visoms šalims

Eurobarometer 73.2 Domestic Violence against Women (2010) European Commission
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_344_en.pdf

Europs nusikaltimų statistika
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Crime_trends_in_detail#Homicide_28Table_3.29

Eurostat (2010) 59. Crime and Criminal Justice
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-058/EN/KS-SF-10-058-EN.PDF

UN Secretary Data base on Violence Against Women. This is actually the link for Estonia but there is information of Latvia and Lithuania

<http://sgdatabse.unwomen.org/countryInd.action?countryId=493>

Reporting to the UN Commission On the Status of Women. March 2013.

<http://www.un.org/News/Press/docs/2013/wom1946.doc.htm>

Draft European Union Handbook of best police practices on overcoming attrition in domestic violence cases

<http://www.register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st12/st12710-re02.en12.pdf>

Estija

Estijos oficiali statistika

<http://www.stat.ee/statistics> Includes survey of domestic abuse prevalence at <http://pub.stat.ee/px-web.2001/I Databas/Social Life/07Justice and security/045Intimate partner abuse/02Abuse during last 12 months/02Abuse during last 12 months.asp>

<http://www.stopvaw.org/estonia2>

Violence against Women in Estonia; A Report to the Human Rights Committee

http://www.omct.org/files/2004/07/2409/eng_2003_06_estonia.pdf

DEVELOPMENT PLAN FOR REDUCING VIOLENCE ; FOR YEARS 2010-2014. (2012) Tallinn. Estonian Government.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52311/Development Plan for Reducing Violence for Years 2010-2014.pdf>

GUIDELINES FOR DEVELOPMENT OF CRIMINAL POLICY UNTIL 2018. (2010) Estonian Government

<http://sgdatabse.unwomen.org/uploads/Guidelines%20for%20Development%20of%20Criminal%20Policy%20until%202018.pdf>

VICTIM SUPPORT ACT –ESTONIA (2003) Estonian government

<http://sgdatabse.unwomen.org/uploads/Estonia%20-%20Victim%20Support%20Act.pdf>

Latvija

Latvijos oficiali statistika <http://www.csb.gov.lv/en>

Health And Violence: A Study On The Situation In Latvia. (2009) Putnina et al

<http://sgdatabse.unwomen.org/uploads/Study%20on%20Health%20and%20Violence%20%20-%20WHO.pdf>

<http://www.stopvaw.org/latvia>

Programme for the Reduction of Domestic Violence 2008-2011 (2008) Latvian Government

<http://sgdatabse.unwomen.org/searchDetail.action?measureId=43043&baseHREF=country&baseHREFId=745> (Doc link to Programme for the reduction of domestic violence 2008 – 2011)

Lietuva

Lietuvos oficiali statistika <http://www.stat.gov.lt/en/>

News article on implementation of new legislation

<http://www.15min.lt/en/article/culture-society/new-legislation-reveals-law-of-fist-in-lithuanian-family-life-528-198579>

<http://www.stopvaw.org/lithuania2>

Presentation by Dr. Giedre Purvaneckiene on domestic violence in Lithuania

http://www.neww.org.pl/pliki/baltic/publik_22.pdf

Latvian mail Order Bride. West Virginia

<http://www.lawv.net/about/clientaudio/transcripts/Natasha>

<http://vilnews.com/?p=3562>

Violence Against Women Report (1998) Dr. Giedre Purvaneckiene

http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/gender/vaw/surveys/Lithuania/VAW_Report_Lithuania.pdf

Children's Rights International Network (2012) Report on Lithuania

<http://www.crin.org/violence/search/closeup.asp?infoid=30167>

Kitos nuorodos

Latvija

Vaikų karštoji linija atsako į 120 000 skambučių per metus

Skalbes Crisis Centre www.skalbes.lv

Dardezes Centre www.dardezes.lv

Latvia Children's Fund www.lbf.lv

Marta Resource Centre for Women www.marta.lv

Shelter – Safe House www.patverums-dm.lv

Integration for Society Victim Support Centre

Social Service's Agency (includes Milgravis Crisis Centre)

Includes Talsi regional Crisis Centre, Parparne, Allazi family support centres, Centre Valdardze

Estija

Nacionalinès organizacijos

Ministry of Social Affairs www.sm.ee

Estonian Union for Child Welfare www.lastekaitseliit.ee

Estonian Children's Fund www.elf.ee

Estonian Social Programme Centre www.sotsiaalprogrammide.ee

NGO Victim support – Ohvriabi www.ohvriabi.ee

National Victim Support and Reconciliation Service www.ensib.ee

Prieglaudos moterims

Tartu NaisteVarjupaik www.naistetugi.ee

East-Viru Support Centre and Shelter for Women www.naistetugikeskus.ee

Tallinn Women Crisis Centre www.naisteabi.ee

ViruNaisteVarjupaik www.virunaistetugi.wordpress.com

ValgamaaNaisteVarjupaik www.valganaistevarjupaik.ee

Tallinn Centre for Children at Risk www.lasteturva.ee

Tartu Child Support Center www.tugikeskus.org.ee

The Child Support Home for Children turvakodu@hot.ee

NGO "EnnejaPärastSündi" (Before and After Birth) nomme.varjupaik@mail.ee

4 Priedas. Rizikos faktorių santrauka

Rizikos faktorių santrauka ir paaiškinimai	
Moterų pažeidžiamumo faktoriai	
<i>Rizikos faktorius</i>	<i>Paaiškinimas</i>
Nėštumas ir gimdymas	Nėštumas gali tapti smurto aktyvėjimo priežastimi (Mezey, 1997). Atkreipti dėmesį ar auka nėščia, o gal ką tik pagimdžius. Vaikai iki 18 mėnesių yra labai pažeidžiami tokiose

	situacijose, todėl atkreipkite dėmesį ar auka turi kūdikį.
Izoliacija	Izoliacija atkerta moterį nuo pagalbos šaltinių ir padidina jos pažeidžiamumą.
Baimė	Jei auka reiškia susirūpinimą savo saugumu, tai turi būti vertinama rimtai. Kai aukos yra labai išsigandusios, kai jos sako, jo bijo būti sumuštos, nužudytos, arba bijo, kad jų vaikai bus sužeisti, jos dar ženkliai dažniau gali patirti papildomą smurtą, grasinimus ar emocinę prievartą.
Depresija/Psichinės sveikatos problemos	Padidina pažeidžiamumą
Mintys apie savižudybę ar bandymas tai padaryti	Įvertinti ketinių rimtumą. Ar buvo bandymų anksčiau? Rimtų bandymų? Neviltis? Alkoholis/narkotikai? Gali būti matoma tik ši vienintelė išeitis.
Naujos technologijos	Smurtautojas gali sekti auką, pasiekti jos finansus, rasti slaptą informaciją, siųsti bauginančias žinutes, grasinti ir gąsdinti, naudoti socialinius tinklus dar didesnei aukos izoliacijai, skleisti šmeižtą ir melą.
Smurtautojas	
Naudojimas ar galimybė gauti ginklą	Smurtautojai, kurie naudoja ginklą prieš artimą partnerį ar kitus ar grasina ginklu – dažniau linkę smurtauti vėl (Sonkin, Martin and Walker, 1985). Ginklai – tai ir daiktai, kuriais galima sužeisti. Atkreipti dėmesį į darbovietę – gal jis turi galimybę naudoti ginklą darbo aplinkoje?
Grasinimai smurtu ar sužalojimu	Įtikinamas grasinimas užmušti ar sužaloti gali efektyviai kontroliuoti žmogų. Grasinimai atskirtiems partneriams turi būti priimt rimtai. Ne vis grasinimai pavirto veiksmais, tačiau mirtimi pasibaigusiais atvejais, prieš tai buvo grasinta.
Smaugimas	Smaugimas – labai dažnas buitiniuose nusikaltimuose. Bet koks bandymas neleisti aukai įkvėpti turi būti vertinamas labai rimtai.

	Atkreipti dėmesį: Ar auka neteko sąmonės, apsišlapino, matyti kraujosruvos akyse?
Skrybės ar santykių nutraukimas	<p>Bandymai nutraukti santykius, stipriai skatina partnerio žmogžudystę, ypač pirmus 2-3 mėnesius.</p> <p>Ar smurtautojas grasino, ką jis gali padaryti jei auka jį paliks?</p> <p>Pavyzdžiui, „jei paliksi mane, užmušu tave ir/ar vaikus“, „jei nebūsi mano, nebūsi ir niekieno“.</p>
Kalbos apie kontaktų su vaikais tvarką	<p>Daro auką ir vaikus labiau pažeidžiamus tęstiniam smurtui.</p> <p>Daug atvejų yra nutikę susitikimų su vaikais metu arba kalbant apie jų globą.</p> <p>Vaikai turi būti omenyje vertinimo procese.</p> <p>PAKLAUSK</p> <p>Kiek vaikų? Išsiaiškink visas detales.</p> <p>Formalus/neformalus susitarimas dėl kontaktų.</p> <p>Grasino atimti vaikus?</p> <p>Grasino panaudoti juos prieš auką?</p>
Kitų vaikų buvimas namuose	<p>Svarbu pastebėti kas dar yra namuose. Kiti vaikai, giminaičiai...</p> <p>Posūnių ar podukrų buvimas gali padidinti riziką moteriai ir vaikui.</p> <p>Pagyvenę giminaičiai – piktnaudžiavimas pažeidžiamais giminaičiais – psichologinis ir finansinis smurtas.</p>

	Priklausomybė nuo jų, dalijimasis gyvenamu plotu, socialinė izoliacija, šeimos smurto istorija ir pan.
Seksualinis smurtas	<p>Gali iškilti sunkiai užduodamas klausimas: “Kai kurios aukos yra sakiusios, kad jų partneris yra daręs ar sakęs seksualinio pobūdžio dalykų, kurie buvo nemalonūs ar net fiziškai žeidė. Ar taip buvo ir tau?”</p> <p>Privaloma užduoti tokį klausimą, nes jis padeda išaiškinti didelės grėsmės riziką.</p> <p>Yra ryšys tarp smurtautojų šeimoje ir prievartautojų – labai pavojingi nusikaltėliai smurtavo ir šeimoje.</p>
Smurto prieš vaikus istorija ar grasinimai sužaloti vaikus.	<p>Atkreipti dėmesį ar vaikai buvo smurto liudininkais (girdėjo). Tėvai kartais nesupranta, kiek daug jų vaikai žino ir girdi.</p> <p>Šeiminis smurtas ir smurtas prieš vaikus gali nutikti toje pačioje šeimoje. Smurtas prieš vaikus gali būti rodiklis, kad šeimoje egzistuoja ir šeiminis smurtas ir atvirkščiai.</p> <p>3 prielaidos vaikų žmogžudystei: ankstesnė smurto prieš vaikus istorija; kreipimasis pagalbos; šeiminio smurto atvejis šeimoje.</p>
Smurtas prieš gyvūnus	Šeimose, kuriose pastebimas šeiminis smurtas, smurtas prieš gyvūnus labai dažnas. Smurtautojas taip parodo šeimos nariams, kas jų laukia.
Persekiojimas	Šeiminio smurto persekiojai yra labiausiai pavojingi iš visų persekiotojų. Aukštas rizikos ir nužudymo lygis.

	<p>Ankstesni intymūs ryšiai stipriausia smurto prognozė persekiojimo atvejais.</p> <p>Elgesys apima priverstinę kontrolę ir pavydžių priežiūrą, ne tik fizinį smurtą, bet ir galingą psichologinę įtaką.</p> <p>Jei auka jaučiasi persekiojama privalu paprašyti tiksliai nupasakoti, kas vyksta – ne tik pažymėti „TAIP“. Reikia konteksto ir detalių.</p>
Bandymas žudyti	<p>Depresija ir suicidiniai simptomai gali būti smurto priešistorė. Smurtautojas nori kontroliuoti santykius.</p> <p>Deklaracijos „jei ne mano, tai ir niekieno“ yra buitinių žmogžudysčių pranašai, bet dažnai žudikas bando nusižudyti pats. (Richards, 2003). Tai manipuliacinis veiksmas, ką ir privalu suvokti, kadangi jis gali pakelti ranką ne tik prieš save.</p>
Alkoholio ir kitų svaigalų naudojimas	<p>Sunkinančios problemos – alkoholis, narkotikai, psichinės problemos – susiję su šeiminiu smurtu.</p> <p>Auka gali kaltinti partnerio priklausomybę.</p> <p>Auka gali norėti nuslėpti smurtautojo alkoholio ar narkotikų vartojimą.</p> <p>Jei smurtautojas turi psichinių problemų ir nustoja vartoti vaistus, tai gali paskatinti smurtinius epizodus.</p>
Prievartos paaštrėjimas	<p>Ankstesnis šeiminio smurto epizodas yra efektyvus</p>

	<p>indikatorius, kad smurtas kartosis – paklausk aukos.</p> <p>Prieš pasikartojantį smurtą aštrėja prievartinė situacija.</p>
Kontroliuojantis arba pernelyg pavydus elgesys	<p>Gali baigtis izoliacija ar persekiojimu</p> <p>Jei taip, kas tada? Pavyzdžiai:</p> <p>Izoliacija nu draugų ir šeimos;</p> <p>Kontroliuojama kur? Su kuo? Kontroliuojamos išlaidos;</p> <p>Sekami laiškai, tikrinamas telefonas;</p> <p>Smurtautojas gali pasitelkti ir profesionalų pagalbą kontrolei –labai tikėtina.</p> <p>Auka gali neturėti pasirinkimo laisvės, ji gali būti stipriai izoliuota namuose.</p>
Fizinis sužeidimas	<p>Identifikuoti sužeidimo sunkumą.</p> <p>Palyginti su ankstesniais sužeidimais – ar dabar sunkiausias?</p>
Grasinimai iš trečių šalių	<p>Auka gali būti gąsdinama ko nors kito ir gyventi baimėje. Šeiminiis smurtas skirtingose bendruomenėse gal turėti specifinių bruožų.</p> <p>Socialinė izoliacija ir paslaugų nepasiekiamumas gali padidinti riziką.</p>
Smurtas ne namuose ir prieš kitus žmones ir/arba kitoks	<p>Kai kurie smurtautojai taip elgiasi nesirinkdami aukos.</p>

nusikalstamas elgesys	<p>Pasikartojanti agresija – SERIJINIS NUSIKALTĒLIS.</p> <p>Sąsajų kūrimas – platesnis požiūris į visuomenės apsaugą.</p> <p>Gali žinoti kitas aukas ne namuose ar juose.</p>
Finansinės problemos, nedarbas	<p>Gali paryškinti izoliaciją ir smurtautojo kontrolę.</p> <p>Didesnės rizikos smurtautojams – finansai turi būti įtraukti į saugumo planus.</p>
Kiti faktoriai	<p>Rizikos nustatymas niekada negali būti išsamus. Ar dar yra faktorių, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį? Pavyzdžiui, jei asmuo yra gerai žinomas visuomenėje, naudotis paslaugomis jam bus dar sunkiau.</p>

5 Priedas; Vaiko vystymasis ir smurtas šeimoje

Amžius ir vystymosi ypatumai	Galimi poveikiai
Nėštumas ir gimdymas	<p>Persileidimas</p> <p>Negyvo vaisiaus gimimas</p> <p>Priešlaikinis gimdymas</p> <p>Mažesnis kūdikio svoris</p> <p>Smegenų trauma, sąlygojanti neįgalumą.</p>

	<p>Nemiga</p> <p>Vystymosi sutrikimai</p> <p>Valgymo problemos</p>
0-2	
<p>Priima informaciją per jausmus</p> <p>Formuojasi saugūs ryšiai</p> <p>Aktyvus tyrinėjimas ir mokymasis per žaidimą</p> <p>Žinios apie socialinį bendravimą per šeimą</p>	<p>Garsus triukšmas, ryškūs vaizdai gali neraminti.</p> <p>Tėvai gali nepatenkinti nuolatinių kūdikio poreikių.</p> <p>Baimė ir nestabilumas gali įtakoti tyrinėjimą ir žaidimą; imitacinis žaidimas gali būti susijęs su matyta agresija.</p> <p>Sužinoma apie agresiją iš matomos aplinkos.</p>
2-7	
<p>Išmoksta išreikšti agresiją ir kitas emocijas</p> <p>Egocentrinis mąstymas</p> <p>Supratimas apie lyčių vaidmenis</p> <p>Fizinės nepriklausomybės augimas</p>	<p>Išmoksta nesveikų pykčio ir agresijos išraiškų; galimai veikiamas prieštarų žinių (tai, ką matau, prieš tai, kas man sakoma).</p> <p>Gali susieti smurtą su savo elgesiu.</p> <p>Išmoksta lyčių vaidmenis susieti su smurtu ir aukos vaidmeniu.</p> <p>Nestabilumas gali įtakoti nepriklausomybę.</p> <p>Nukrypimai:</p> <p>- savęs kaltinimas</p>

	<p>- tarpusavio kovos (nedominuojantis agresorius)</p> <p>Baimės</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mama ir tėtis sės į kalėjimą - aš sėsiu į kalėjimą - atskyrimas nuo globėjų - mirtis <p>Sprendimai</p> <ul style="list-style-type: none"> - nukreiptas į stresorių: žodžiais/smūgiais, superherojus sustabdo kovą - nukreiptas į save: blokuojasi TV žiūrėjimu, pasislepia, super-herojus išgelbėja. <p>Šlapinimasis į lovą</p> <p>Pabėgimas</p> <p>Agresyvumas</p> <p>Dėmesio reikalaujantis elgesys</p> <p>Naktiniai košmarai</p> <p>Verkimas, liūdesys, nerimas</p> <p>Sumišimas, pyktis ir baimė</p> <p>Negali susikcentruoti mokykloje ar daželyje</p> <p>Paveikti žaidimo ir socialiniai įgūdžiai.</p>
6-11	
Padidėjęs emocinis susirūpinimas dėl savęs ir kitų.	Daugiau susirūpinimo paties reakcija į smurtą namuose; daugiau baimės dėl įtakos kitiems (mamos saugumas, tėvo galimas areštas).
Baimės ir ketinimų	Labiau atviras priimti smurtą pateisinančius mitus.

<p>sureikšminimas</p> <p>Padidėjusi mokyklos, bendraamžių, žiniasklaidos įtaka.</p> <p>Padidėjusi tos pačios lyties identifikacija</p> <p>Konkuravimas sąlygoja svarbą tarp bendraamžių</p> <p>Akademiniai ir socialiniai pasiekimai mokykloje turi tiesioginę įtaką savęs suvokimui.</p>	<p>Galimai labiau įtakojamas žinių, kurios pateisina smurtą prieš moteris.</p> <p>Gali išmokti lyčių vaidmenų susijusių su prievarta prieš moteris – vyrai smurtautojai, moterys – aukos.</p> <p>Gali naudoti priešišką agresiją konkuruojant, padidėjusi patyčių rizika.</p> <p>Nukrypimai</p> <ul style="list-style-type: none"> -Savęs kaltinimas; jaučiasi atsakingas dėl baigties -Savęs suvokimas (ypač jei patiria prievartą) -Auka atsakinga dėl smurto <p>Baimės</p> <ul style="list-style-type: none"> -mamos saugumas; tėvo gerovė -Atskyrimas nuo tėvų -asmeninis saugumas <p>Sprendimai</p> <ul style="list-style-type: none"> -nutaikytas į stresorių -nutaikytas į save – gelbstisi autoritetais, garsiai įjungtas iPod/mp3. <p>Blogai mokosi</p> <p>Persistengia mokykloje</p> <p>Nelanko mokyklos, nes namuose prižiūri mamą</p>
---	---

	<p>Žaloja save draskydamasis, graužia nagus, degina save...</p> <p>Valgymo sutrikimai</p> <p>Patyčios mokykloje</p> <p>Bando įsikišti gindamas mamą</p> <p>Pasiekimai mokykloje žemiau vidutinių</p> <p>Elgesio problemos pastebimos klasėje</p> <p>BET – mokykla gali būti saugesnė ir smagesnė vieta nei sudėtingas gyvenimas namuose.</p>
11-16+	
<p>Augantis savarankiškumas</p> <p>Lytinė branda</p> <p>Išaugusi bendraamžių įtaka ir poreikis būti priimtam</p> <p>Pasimatymai iškelia seksualumo problemas, intymaus bendravimo, santykių įgūdžiai.</p> <p>Padidėjusi žiniasklaidos įtaka.</p>	<p>Šeiminiai pagarbaus bendravimo ir sutarimo įgūdžiai gali būti menkai vystomi dėl smurto; paauglystės problemos gali būti sudėtingesnės.</p> <p>Gali bandyti fiziškai sustabdyti smurtą, naudodamas net agresiją.</p> <p>Galimai labai varžomas smurto namuose, bando gelbėtis juose nebūdamas, gali imti naudoti narkotikus.</p> <p>Gali turėti sunkumų kurdamas sveikus tarpusavio santykius; gali tapti smurtautoju arba auka pasimatymų metu.</p> <p>Labiausiai įtakojamas neigiamos žiniasklaidos informacijos: smurto, lyčių stereotipų ir pan.</p> <p>Nukrypimai</p> <ul style="list-style-type: none"> -Savęs suvokimas ir kūno priėmimas (ypač jei patiria smurtą) -Kaltina save kaip smurto priežastį ar tą, kuris jo

	<p>nesustabdo</p> <p>-Kaltina auką dėl smurto.</p> <p>Baimės</p> <p>-Gėda</p> <p>-Tapti smurtautoju arba auka</p> <p>- Baimė, kad jie gali nesukontroliuoti pykčio</p> <p>-Sužalojimas ar praradimas mylimo asmens</p> <p>-Šeimos finansai.</p> <p>Sprendimai</p> <p>-Fiziškai bando sustabdyti smurtą</p> <p>-Nukreiptas į save – išsigelbėti, sukuti naują šeimą</p> <p>Paaugliai taip pat gali:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patirti prievartinius intymius santykius (kaip auka ar smurtautojas) • Būti verčiamas smurtauti ar tapti auka kitų šeimos narių • Imtis nusikalstamų veiklų.
--	---